

KRÁSA NAŠEHO DOMOVA

ČASOPIS ČESKÉHO SVAZU OCHRÁNCŮ PŘÍRODY

PODZIM/ZIMA 2012

ROČNÍK XII (54)

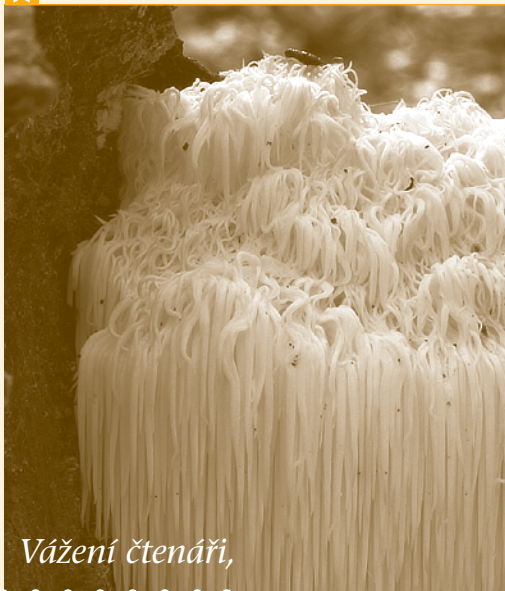
**Staré odrůdy
ovocných dřevin**

**S Jakubem Hruškou
o Šumavě**

Bzenecká doubrava

Regionální produkty

Krása hub

Vázení čtenáři,

tento časopis se jmenuje Krása našeho domova. Co je ale vlastně naším domovem? Naše město či region? Evropa? A nebo celý svět?

V časopise jste zvyklí nacházet – až na občasnou výjimku, především v listárně – články o tom, co se daří, nedaří či co můžete vidět v České republice. Řada základních organizací však realizuje různé zajímavé přeshraniční spolupráce či pořádá přírodovědné expedice a je škoda se o tyto zkušenosti nepodělit. Proto jsme se rozhodli hranice republiky překročit a zavést novou rubriku Ze zahraničí. Zda bude pravidelná nebo jen občasná, záleží především na vás. Nechceme však ani opsané turistické průvodce po přírodních krásách té které země, ani cestopisy typu „ráno jsme vstali, uvařili jsme si čaj...“. Pište prosím praktické zkušenosti z cest, které se mohou hodit vašim následovníkům, porovnání ochrany přírody „tam“ a „tady“ nebo zajímavé inspirace více či méně přenositelné do našich podmínek. Těšíme se na vaše příspěvky.

Za redakci časopisu
Honza Moravec

	SLOVO ÚVODEM	1
	CHRÁNÍME PŘÍRODU	
	JALOVCOVÁ PASTVINA NA OSTROVĚ (M. KLAUDYS)	2
	PRAKTICKÁ OCHRANA SYČKA OBECNÉHO (P. OREL)	4
	KRAJINA A LIDÉ	
	BZENECKÁ DOUBRAVA? (J. W. JONGEPIER)	5
	ZÁCHRANA STARÝCH A KRAJOVÝCH ODRŮD (M. LÍPA)	8
	EKOLOGICKÁ VÝCHOVA	
	REGIONÁLNÍ ZNAČENÍ PRODUKTŮ (K. ČERVENKOVÁ)	12
	CHRÁNĚNÁ ÚZEMÍ NA ČESKÉ WIKIPEDII (P. BROŽ)	14
	JAK MOPÍCI VČELAŘÍ	15
	POZORUJEME PŘÍRODU	
	KRÁSA NAŠICH HUB (J. W. JONGEPIER)	16
	ZELENÉ PARAGRAFY	
	NOVÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY OCHRANY OVZDUŠÍ A STAVEBNÍHO PRÁVA (M. DAMOHORSKÝ, P. HUMLÍČKOVÁ)	18
	ZAPOJENÍ VLASTNÍKŮ A HOSPODÁŘŮ DO PÉČE O PŘÍRODU (P. PEŠOUT)	19
	PRO DĚTI	
	HRY V PŘÍRODĚ, KRMÍTKA (P. ORÁLKOVÁ)	20
	OKÉNKO DO HISTORIE	
	KAUZY 80. LET (J. MORAVEC)	22
	NAUČNÉ STEZKY	
	HOUSLE – 50. LOKALITA BLÍŽ PŘÍRODĚ (J. MORAVEC)	23
	ZELENÁ KARTA	
	PO STOPÁCH PRINCE CHARLESE DO HOSTĚTÍNA (H. MACHŮ)	24
	ZE ZAHRANIČÍ	
	BOTANICKÁ EXPEDICE NA KRYM (J. PODHORNÝ)	26
	ROZHOVOR S JAKUBEM HRUŠKOU	
	O ŠUMAVĚ	28
	NAŠE ČINNOST	
	STALO SE	30

FOTO NA OBÁLCE LADISLAV ŠPETA / korálovec ježatý

Krása našeho domova
časopis Českého svazu ochránců přírody

První číslo Krásy našeho domova vyšlo v roce 1904.
Po padesátileté odmlce bylo jeho vydávání obnoveno v roce 2001.

podzim/zima 2012 – ročník 12. (54.)

Vychází dvakrát ročně. Cena 40 Kč, **pro členy ČSOP zdarma**.
Předplatné 80 Kč za rok – objednávky přijímá redakce.

Vydavatel: © Ústřední výkonná rada ČSOP

Adresa redakce: ČSOP – redakce KND
Michelská 5, 140 00 Praha 4-Michle
telefon: 222 516 115, 222 511 494
e-mail: knd@csop.cz
web: knd.csop.cz

Redakční práce: Jan Moravec

Grafická úprava: Jana Štěpánová

Korektury: Stanislava Bartošová

Redakční rada: Libor Ambrozek, Pavel Bureš, Jakub Hromas,
Jan W. Jongepier, Petra Orálková, Pavel Pešout, Ladislav Ptáček
(předseda), Bohumil Reš, Petr Stýblo, Dalibor Zachoval,
Václav Záruba

Tisk: PROTISK, s. r. o., České Budějovice

Uzávěrka tohoto čísla: 20. 10. 2012

Příspěvky do příštího čísla zasílejte na adresu redakce
do 28. 2. 2013.

Inzerce přijímá redakce.

Za pravdivost, věcnou správnost a původnost příspěvků
odpovídá autor. Redakce si vyhrazuje právo příspěvky krátiť
a stylisticky upravovat. Nevyžádané rukopisy a obrazový materiál
se nevracejí. Příspěvky jsou publikovány bez nároku na honorář.

ISSN 1213-5488

evidenční číslo MK ČR: E 12567

Čestná rada ČSOP: PhDr. Petr Dolejský, Doc. RNDr. Karel Hudec, DrSc., prof. Ing. Jan Jeník, CSc., Dr. Constantin Kinský, Čestmír Klos, RNDr. Jiří Kulich, RNDr. Jan Květ, CSc.,
RNDr. Ladislav Miko, Ph.D., JUDr. Slavomír Mlčoch, prof. RNDr. Bedřich Moldan, CSc., Zuzana Norisová, Ing. Jiří Oliva, RNDr. František Pelc, Ing. Pavel Pešout, PhDr. Přemek
Podlaha, Stanislav Rampas, RNDr. Jitka Seitlová, Ing. Jaroslav Ungergerman, CSc., Ing. František Urban

MILÍ PŘÁTELÉ,

práce s dětmi a mládeží patří k tradičním činnostem Českého svazu ochránců přírody. Kolektivy Mladých ochránců přírody žijí celoroční činností, pořádají pravidelné schůzky, jezdí na výpravy a jejich činnost zpravidla vrcholí letním táborem. Oddíly jsou obvykle party přátel, které pomáhají dětem a mládeži formovat životní postoje a názory. Členové kolektivů MOP se účastní programů ČSOP, ať už jde o kampaň

Uklidme svět!, péči o chráněná území či programy ochrany biodiverzity. Přitom rozhodně není cílem, aby se ze všech členů oddílů stávali přírodovědci a aktivní ochránci přírody, významný je i „obyčejný“ vztah k přírodě. K Českému svazu ochránců přírody již řadu let patří soutěže pro děti, zejména Zlatý list a Ekologická olympiáda.

V letošním roce došlo v této oblasti svazové činnosti k zásadním změnám. Jejich důsledkem je založení nového Sdružení mladých ochránců přírody ČSOP, které má na starosti zajišťování práce s dětmi a mládeží v ČSOP včetně pořádání soutěží. Tento nový SMOP ČSOP je otevřený pro všechny základní organizace ČSOP, které zřizují kolektivy Mladých ochránců přírody. V současné době je členem 17 základních organizací z celé republiky, další zájemci jsou vítáni. Členové Sdružení mladých ochránců přírody ČSOP mohou ovlivňovat priority práce s mládeží ve Svazu, podílet se na tvorbě programů pro děti i na zajištění finanční podpory na činnost kolektivů MOP; podpora jednotlivým kolektivům ani její výše však na členství zřizujících základních organizací ve SMOP ČSOP není závislá. Letos poskytla kolektivům MOP vzhledem k mimořádné situaci podporu Ústřední výkonná rada ČSOP ze svého vlastního rozpočtu, na zajištění standardní podpory z Ministerstva mládeže, školství a tělovýchovy pro příští rok se pracuje. Nová směrnice pro práci s dětmi a mládeží upřesnila postavení dětských členů v základních organizacích a snad přispěje i k jejich lepšímu přechodu z oddílů mezi „dospěláky“.

Končící rok byl v oblasti práce s dětmi a mládeží velmi hektický a mnohým jistě dění připadalo nepřehledné. Jsem přesvědčen, že Český svaz ochránců přírody i přes tuto zkoušku zůstane organizací kvalitně pracující s dětmi a mládeží, ať v jednotlivých kolektivech MOP, nebo s neorganizovanými dětmi. 🌱

Jiří Kučera
předseda SMOP ČSOP
a člen předsednictva ÚVR ČSOP

FOTO: MARTIN KLAUDYS

Jalovcová pastvina Na ostrově

TEXT MARTIN KLAUDYS

Území Na ostrově je strmý a skalnatý svah nedaleko osady Nemíž, asi 4 km severovýchodně od Vlašimi. Pokud půjdete z Nemíže směrem k řece Blanici na Hrádek, jistě neujdou Vaší pozornosti ohrady, cinkot zvonků a bečení ovcí. Za zdánlivou idylou pasoucích se oveček se skrývají roky manuální práce, hledání legislativních cest i finančních zdrojů k tomu, aby se na zdejší pastvinu ovce opět vrátily.

Jalovce, kvítí, houby...

V území Na ostrově roste na svahu mezi skalami a borovicemi ve velkém počtu jalovec obecný – stálezelený, pomalu rostoucí jehličnatý keř s jedním nebo i více kmeny. Plody (jalovčinky) jsou kulovité, zprvu zelené, později modré. Jalovec byl od pradávna ceněn jako významná léčivá rostlina, zužitkovávalo se i jeho vonné dřevo. Plody se používají jako koření v kuchyni. Je zvláště chráněným druhem v kategorii ohrožený.

Na prosvětlených místech svahu bez zástínu keřů a stromů nacházíme zbytky pastevního společenstva suchých trávníků, kde roste válečka prapořitá, bojínek Boehmerův, chrasavec rolní nebo devaterník penízkový.

Jalovcová pastvina Na ostrově je kmenovou lokalitou ČSOP Vlašim, o kterou organizace pečuje od svého vzniku, a protínají se v ní všechny činnosti. Zde se sbíraly první zkušenosti s mýcením křovin, sečením trávníků i pastvou ovcí, na zdejších táborech se tvořil základ dlouhé tradice oddílů Mladých ochránců přírody. Lokalita byla základem pozemkového spolku, dodnes slouží jako exkurzní objekt pro ekologickou výchovu.

Ve spodní části svahu se vyskytují keříčky suchých vřesovišť, další společenstvo mizící z naší krajiny. Význačný je vřes obecný, dále zde roste suchomilná kostřava ovčí, jestřábník chlupáček, pavinec horský a mateřídouška vejčitá. Na lesním okraji nalezneme i jahodník obecný.

Na jalovcích zde byly při průzkumech nalezeny velmi vzácné houby, např. diskomyceta *Chloroscypha sabiniae* (jediné naleziště v Čechách) nebo kornatcovitá houba *Aleurodiscus norvegicus* (jediné známé naleziště mimo území Norska a Dánska). Vyskytují se zde i vzácné druhy hmyzu, vázané na jalovec.

Pastvina, les, a zase pastvina

Před více než sto lety bylo území Na ostrově využíváno jako obecní pastvina pro kozy a ovce. Kolem roku 1950 byla pastva ukončena a následovalo zalesnění borovicí a břízou. Jalovec jako světlomilný druh špatně snášel zastínění vzrůstajícími dřevinami, trávníky s květinami se ztrácely.

Regionální přírodovědci se o lokalitu začínají zajímat v 60. letech. V roce 1972 bylo území vyhlášeno jako chráněné naleziště (dnes přírodní památka). Následně byl proveden těžební zásah, kterým se odstranila část borovicového porostu, čímž se stav populace jalovce dočasně zlepšil. V dalších letech však průzkumy vesměs konstatují zhoršující se stav jalovců vlivem zastínění odrůstáním borového porostu.

V osmdesátých letech se lokalita dostává do zájmu dobrovolných ochránců přírody (ČSOP Benešov, Hnutí Brontosaurus). Od počátku devadesátých let prováděla managementová opatření v území ZO ČSOP Vlašim. Zásahy spočívaly v sečení trávníků, odstraňování padlých stromů z území a údržbě značení. Z podnětu organizace proběhly i další dílčí průzkumy (např. bezobratlých). V rámci záchranného programu bylo v letech 1997 a 1998 dosazeno do území cca 300 mladých jedinců jalovce. Sadební materiál pocházel z řízků a plodů ze starších místních jedinců.

I když se stav lokality postupně zlepšoval, bylo po přibližně desetileté inventuře činnosti jasné (a poznatky o historii území to potvrzovaly), že jediným dlouhodobě udržitelným, ekonomicky i organizačně únosným managementem na lokalitě je obnova pastvy. Základní překážkou pro návrat pastvy na lokalitu Na ostrově byl fakt, že území je vedeno jako lesní pozemky. Pastva v lese je lesním zákonem zakázána. Zákaz vychází z historické lesnické tradice a jeho kořeny lze klást až do 18. století. Pro lokalitu Na ostrově byly ale příznivé dvě základní skutečnosti: zdejší lesy byly zařazeny do kategorie lesa zvláštního určení z důvodu ochrany přírody a pastva zde byla také zařazena jako základní managementový nástroj do plánu péče o zvláště chráněné území. Na základě těchto skutečností byla v roce 2008 pastva v území Na ostrově rozhodnutím Krajského úřadu Středočeského kraje povolena. Již pilotní pastva v roce 2008 ukázala velmi dobré výsledky.

V současnosti je celé území rozděleno do několika oplůtků, které umožňují regulovat vypásání.

Pozemkový spolek

Lokalita Na ostrově se stala v roce 1998, když ji tehdejší vlastník pronajal ZO ČSOP Vlašim, zakládající lokalitou Pozemkového spolku pro přírodu a památky Podblanicka. V roce 2001 byly z vlastních prostředků organizace vykoupeny dvě louky sousedící s lokalitou již s cílem postupně vybudovat zázemí pro pastvu. V roce 2010 ale došlo ke změně vlastníka lokality. Po řadě jednání o dalším hospodaření na lokalitě tak, aby vyho-

FOTO: MARTIN KLAUDYS

Nedílnou součástí péče o lokalitu je již dlouhodobě letní tábor Mladých ochránců přírody, který se koná na ploše v jižní části lokality. Účastníci tábora kromě klasické táborské činnosti provádějí i práce na lokalitě.

vovalo oběma stranám, byl podán ZO ČSOP Vlašim návrh na výkup lokality Na ostrově do majetku ČSOP z prostředků sbírky Místo pro přírodu. Na jaře 2012 byly vykoupeny první tři pozemky, na podzim pak pozemek čtvrtý. Získáním pozemků do vlastnictví ČSOP bylo odstraněno ohrožení novou výsadbou lesa a je stabilizován pastevní management.

Území Na ostrově by mělo i nadále zůstat lesem, ale pastevním lesem – světlým, řídkým porostem se zastoupením borovice, dubu, břízy a třešně. Vzhledem k tomu, že současný porost je na velké části stále hustý, povede k tomuto cíli dlouhá cesta.

Lokalitou vede lesní cesta, kde je osazena i informační tabule. Vlastní les-pastvina je přístupný přes branky v ohradě – např. branku u studánky. Pokud by vás přijelo více, doporučujeme sjednat u ČSOP Vlašim průvodcovskou službu.

Autor je koordinátorem programu Pozemkový spolek pro přírodu a památky Podblanicka. Kontakt – martin.klaudys@csop.cz

Místo pro přírodu

V červnu bylo zahájeno již čtvrté kolo veřejné sbírky Místo pro přírodu. Jeho zatím prvním uskutečněným výkupem je zde zmíněné dokoupení lokality Na ostrově, až budete držet toto číslo Krásy našeho domova v ruce, bude zřejmě realizován již i výkup další nové lokality – rašeliniště Nad Svitákem na Jihlavsku, které vám představíme v některém z příštích čísel.

Podpořit sbírku můžete jakýmkoli darem na konto 9999922/0800. Bližší informace naleznete na www.mistoproprirodu.cz a na stránkách kampaně na Facebooku.

FOTO: ENRICO GOMBALA

Praktická ochrana sýčka obecného

Jedním ze stěžejních projektů zaměřených na druhovou ochranu, které v současnosti realizujeme v našem zařízení v Bartošovicích, je regionální záchranný program sýčka obecného. Tomuto druhu se naše ZO ČSOP intenzivně věnuje již od roku 1998.

TEXT PETR OREL

Sýček obecný je menší sova (21–23 cm), která se pohybuje zpravidla nízkým, rychlým letem a má zcela charakteristický pronikavý hlas. Tato sovička je bezesporu nejohroženější druh sovy v ČR i v celé Evropě. Bohužel příčiny úbytku populace sýčka nejsou zcela vyjasněny. Příčin tohoto zhroucení hnízdní populace je popisována celá řada. Bezesporu to jsou zcela zásadní změny venkovské krajiny, intenzivní zemědělské hospodaření, a tím vážné narušení potravního ekosystému, a vlivy klimatické. Velmi negativní dopad na populaci sýčků má také nepřeborné množství různých svislých, hladkých dutin, jako jsou okapové svody zaústěné přímo do kanalizací či komínová tělesa, zapomenout nelze také na predační tlak kun skalních, koček domácích, lišek či puštíků obecných. Z našich zkušeností pak vyplývá, že pro mláďata sýčků je nejvážnějším problémem především neustále se zahušťující doprava.

Sýček obecný byl ještě v první polovině dvacátého století poměrně hojnou sovou vázanou na lidská obydlí. Hnízdní prostory vyhledával v dutinách stromů, ale také přímo v různých hospodářských stavbách. Vyskytoval se běžně i mimo zastavěné oblasti, v sadech, vinicích a alejích, nikdy však v lesních komplexech. Velký úbytek hnízdní populace byl zaznamenán v druhé polovině dvacátého století, přičemž z mnoha oblastí vymizel úplně. A to nejen u nás, ale ve velké části střední a západní Evropy. O kritickém stavu tohoto druhu svědčí skutečnost, že v roce 2011 bylo v celé ČR ověřeno hnízdění pouze na 11 stanovištích.

První úspěšné zahníždění sýčků z odchovu!

Po roce 2000 jsme začali s celým komplexem opatření na obnovu hnízdní populace na území chráněné krajinné oblasti Poodří a v navazujícím území. Jde o aktivity spočívající v monitoringu, ochraně hnízdních biotopů, vytváření nových hnízdních možností, odchovu mláďat a jejich důsledné přípravě na vypuštění, eliminaci možných negativních jevů v místech vybraných k vypuštění mláďat a vlastním vypuštění na těchto lokalitách. Za celou dobu trvání projektu jsme vypustili 157 exemplářů sýčků, odchovaných u nás nebo ve spolupracujících zoologických zahradách. Průměrně jsme tedy ročně vypustili 13 mláďat. Mláďata absolvují před vypuštěním čtyř až pětidenní přípravu ve velké rozletové voliére o rozměrech 4 x 22 x 3 m, po tuto dobu jsou zde také naváděna na přirozenou potravu. Vypouštěná mláďata ve volné přírodě úspěšně přežívají

Noční fotografie mláďat, přetahujících se o žízalu.

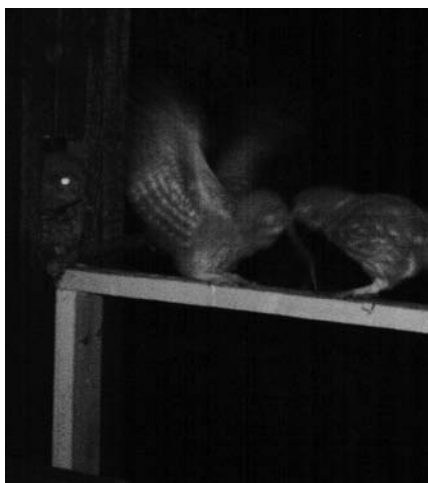

FOTO: ARCHIV ČSOP BARTOŠOVICE (FOTOPAST)

a zapojují se do ekosystému, což potvrdila řada pozorování a také monitoring několika exemplářů s pomocí miniaturních radiových vysílaček. Dle akustického monitoringu máme obsazených sedm lokalit, kde jsme mláďata vypouštěli, jedním z těchto míst je také přímo areál záchranné stanice a nejbližšího okolí. Toto hnízdní teritorium obsadil samec vypuštěný v roce 2008. V letošním roce utvořil hnízdní pár se samičí narozenou v loňském roce. Obsadili jednu z budek umístěných v areálu záchranné stanice a úspěšně vyvedli 4 mláďata. Jedno z mláďat bohužel koncem srpna zahynulo na místní komunikaci po střetu s automobilem ve vzdálenosti cca 500 m od hnízdní budky. Mláďata i v současné době pozorujeme, jsou ještě v kontaktu s rodiči, vyskytují se v okolí hnízdní lokality a občas odpočívají i v hnízdní budce.

Hnízdění v areálu záchranné stanice je pro nás prvním přímým důkazem úspěšnosti repatriace tohoto druhu. Je to vůbec poprvé, kdy je v České republice a pravděpodobně i v Evropě doloženo úspěšné hnízdění sýčků obecných vypuštěných z odchovů tohoto druhu v lidské péči. Je zcela reálný předpoklad, že hnízdí také i na dalších lokalitách, kde vypouštíme mláďata, dohledávání hnízd je však časově velmi náročné. Díky videokameře a fotopasti, umístěných v blízkosti hnízdního otvoru, jsme měli možnost sledovat život v budce a jejím okolí živě. Tento monitoring přinesl další cenná poznání z etologie tohoto druhu, která využijeme v dalších letech realizace projektu.

Autor je vedoucím záchranné stanice v Bartošovicích při ZO ČSOP Nový Jičín.

Kontakt – orel@csopnj.cz

Bzenecká doubrava?

Když se letos 24. května před čtvrtou hodinou odpolední rozezněly na jihovýchodní Moravě sirény, někteří již tušili, že hoří v lesním komplexu jménem Bzenecká doubrava mezi Strážnicí a Bzencem.

TEXT JAN W. JONGEPIER

Strážnické Pomoraví v rámci Natura 2000. Požár však bude mít pro tyto ptáky (ale také např. pro dudka chocholátoho) alespoň dočasně kladný efekt, neboť díky zvýšenému podílu otevřených ploch se rozšíří jejich potravní základna. To platí i pro některé rostliny a hmyzí druhy. Požár roku tedy překvapivě spíše přispěl ke zlepšení místních přírodních podmínek, než že by způsobil přírodě velkou ztrátu.

Jak dokázal letošní požár i dřívější požáry menšího rozsahu, jsou monotónní bory, stejně jako monokultury jakéhokoliv jiného druhu, nestabilním ekosystémem, hroučícím se již při ma-

lém narušení. Původní doubravy určitě nebyly k požáru tak náchylné, což dokázala skutečnost, že několik dubů i kotlíků listnatých dřevin v místech požáru zůstalo téměř nezasazeno. Na základě těchto faktů, spolu se způsobenou velkou ekonomickou škodou, by se proto dalo očekávat od představitelů Lesů České republiky (LČR), správce většiny Bzenecké doubravy, že budou trochu více poučení a zvolí nový přístup.

LČR však daly brzo po požáru vědět, že jejich představy o budoucnosti Bzenecké doubravy jsou poněkud odlišné. Ing. Bohumil Pípal z Lesní správy Strážnice v televizi mimo jiné mluvil o tom, že se většina borovic zasažených požárem bude muset pokácet a shořelá plocha bude opět zalesněna (zde nepůvodní) borovicí, na což bude použito 1,5 milionu sazenic. Hlavní část výsadby má začít na jaře příštího roku. Jako

Borové porosty v „doubřavě“ týden po požáru.

Měsíce předtím zde totiž panovalo nebyvalé sucho. Brzy poté se severně od Strážnice objevil hustý kouř a bylo jasné, že hasiče čeká nelehký úkol. Lesy se zde skládají převážně z borovic a tehdejší silný vítr byl dalším faktorem pro snadné rozšíření požáru.

Lesní požár a jeho následky

Požár skutečně nabral obrovských rozměrů. Zasáhl plochu 160 ha, jeho hašení trvalo 8 dní, podílelo se na něm celkem 208 jednotek požární ochrany (1600 hasičů), 3 vrtulníky a 3 letadla, a požár způsobil škodu vyčíslenou na téměř 28 mil. Kč. Může se tedy mluvit o velké katastrofě, avšak z hlediska přírody byla škoda spíše zanedbatelná. Vyhořel uměle vysazený les, v němž převažovala borovice lesní a v jehož podrostu roste třtina křovištní, která potlačuje růst dalších rostlin, takže botanicky není nijak významný. Navíc výměra požárem zasažené plochy představuje pouze 3 % celého tohoto asi 4500 ha velkého lesního komplexu.

Z ochrannářského hlediska jsou významné největší české populace vzácných ptáků lelka lesního a skřivana lesního, díky nimž bylo území zařazeno do ptačí oblasti Bzenecká doubrava –

FOTO: DAVID HORAL

FOTO: ROMAN MAŇÁK

FOTO: JAN. W. JONGEHEER

důvody pro toto rozhodnutí se mimo jiné uvádí, že zákon ukládá povinnost vzniklé holiny do dvou let po kalamitě zalesnit a borovice lesní je jediný strom, který je ve zdejších půdních a klimatických podmínkách schopný se udržet. Lesní správce zejména varoval, že by se jinak mohla vrátit situace z minulosti, kdy se začaly pohybovat masy písku, které zde na pravém břehu řeky Moravy leží od doby ledové.

Moravská Sahara

V 18. a 19. století skutečně řádily mezi Hodonínem, Vracovem a Moravským Pískem písečné bouře, které postupně vytvořily duny, a kvůli nimž oblast dostala přezdívku Moravská Sahara. Avšak do přelomu 17. a 18. století zde přirozeně převažovaly doubravy. V 18. století kvůli intenzivní lesní pasvě a hrabání steliva došlo k zřídnutí lesů a postupně k rozsáhlému odlesnění. Vznikly tak otevřené plochy, na kterých se písek snadno uvolnil a dělal z původních doubrav poušť. Dlouho nikdo nevěděl, jak tento problém vyřešit. Dokázal to až v první polovině 19. století německý lesník Jan Bedřich Bechtel, kterému byl v roce 1906 u bzenecké cihelny postaven památník. Vysázel zde borovice, které v prvních letech po výsadbě chránil proti horku a suchu tak, že výsadbu dřevin kombinoval se žitem, kukuřicí a bramborem.

Navzdory probíhajícím jednáním velká část zasaženého porostu je již vytěžena.

Především brambory svým stínem udržovaly vlhkost nad mladými stromky. Na vhodných místech, cca 1–2 % plochy, byl s borovicí vysazován i dub, bříza, olše, topol, modřín a smrk.

Jako reakci na prezentované plány LČR připravila ZO ČSOP Bílé Karpaty ve Veselí nad Moravou spolu s místními ornitology a kolegy z Agentury ochrany přírody a krajiny ČR podklady pro tiskovou zprávu, kterou Svaz vydal o několik týdnů později. V ní poukazuje na to, že Bechtelovo zalesňování nepůvodní borovicí nejen stabilizovalo váté písky, ale zároveň zničilo cenná přírodní společenstva a je příčinou poměrně častých požárů. Zpráva prezentuje i jiný pohled na požár: vnímá ho jako jedinečnou šanci zamyslet se, jak by vlastně měla Bzenecká doubrava v budoucnu vypadat, a neopakovat zjevné chyby minulosti.

Vize pro Bzeneckou doubravu

Aby nezůstalo u pouhé kritiky, ochránci přírody navrhuji několik konkrétních opatření. Tím hlavním je vytvořit různorodější porost. Takový les by byl mnohem přívětivější pro cenné druhy rostlin i živočichů, více by se blížil původnímu stavu této ve středoevropském kontextu jedinečné lokality. Stojíme však nohama

na zemi a nechceme přeměnit bor v čistou doubravu. Ideální by asi byl poměr 50:50, ale to je spíše něco pro dlouhodobou vizi, která by se pro Bzeneckou doubravu měla vytvořit. Reálně by se na požářišti mělo dosáhnout v první fázi asi 10 % listnáčů, kromě dubu letního lze myslet i na dub cer a břízu. Z borovice budou mít lesníci zisk v podobě dřeva, zatímco dub a ostatní listnaté dřeviny zajistí ekologickou (i protipožární) stabilitu porostů a diverzitu lesa, kterou borovice v monokultuře svým kyselým jehličím zcela ničí.

Dubům pomůže v růstu uhlík zanechaný požárem, který obohatil zdejší půdu chudou na živiny. Na druhé straně, růst listnatých stromů může brzdit současné neobvyklé sucho v oblasti, které hlavně v uplynulém roce značně snížilo hladinu spodní vody. Také dlouhodobý nedostatek vláhy v horních půdních vrstvách uchycení stromků pochopitelně ztíží. Proto – i kvůli nedostatku vhodných dubových sazenic – by bylo asi rozumnější hned na jaře příštího roku začít s kladením žaludů. Ty by se ještě letos na podzim měly sbírat pod původními stromy, které se v území roztroušení nacházejí. Podle prof. Josefa Fanty jsou semenáčky dubu schopny vytvořit na suchých stanovištích už během prvního roku až 1 m hluboký kořenový systém – pro vodu si doslova „dojdou“. Samozřejmě bude třeba oplocení, aby divoká prasata žaludy nevyhrabala a vysoká zvěř doušky po jejich vyklíčení neokousala.

Různorodější stanoviště by jistě ocenila i ještěrka zelená, vyskytující se na Vátých píscích.

I další možné protipožární opatření – rozčlenění lesních porostů pásy bezlesí – by bylo přínosem též z hlediska přírody. Napomohlo by to obnově společenstev panonských písčinych stepí, která se zde zachovala jen na malých nezalesněných plochách (viz rámeček).

Vhodné by bylo i ponechat část území bez zásahu. Tyto plochy by především sloužily vědeckým účelům: může se zde sledovat přirozená sukcese vegetace (včetně houbových společenstev) a na ní závislého živočišstva, zároveň by se tak dalo zjistit, v jaké míře lze uplatňovat přirozenou obnovu lesa v těchto velmi specifických podmínkách. ČSOP tento režim navrhuje na 10–15 ha.

Co na to lesníci?

Prozatím z těchto návrhů Lesy České republiky nadšené nejsou, jak zaznělo na společném setkání – kulatém stole ve Bzenci, který 31. července tohoto roku uspořádal Jihomoravský kraj. Sice se na vybraných místech počítá s přirozenou obnovou, ale zástupci LČR přítomné varovali, aby nepodlehli nějakým experimentům a vyjádřili se zásadně proti větším plochám bez zásahů. Sporným bodem mezi lesníky a nejen ochránci přírody, ale i obcí Vracov a městem Bzenec, je rychlost a způsob obnovy shořelých porostů. LČR totiž mluví o povinnosti realizovat obnovu do dvou let, před kterou by se měly pokácet stromy zasažené požárem a připravit půdu ohrnovacím pluhem s hlubokou brázdou (což naruší souvislý drn třtiny a vytvoří lepší podmínky pro novou výsadbu nebo nárost). Starostové obcí však mají strach, že

takto vzniknou velké holiny, které by negativně ovlivnily turistiku a změnily mikroklima oblasti.

Otázkou je, kolik stromů musí kácení skutečně podlehnout. Hodně z nich má v dolní části černou borku, ale prohořelá je jen tenká horní vrstva a jejich koruny jsou pořád zelené. Jako odpověď ze strany LČR padlo nicméně vysoké odhadové číslo 100 ha. Důvodem jsou zkušenosti z požáru v roce 2003 (na 28 ha), kdy prý zasažené borovice přes počáteční zdánlivě příznivý stav nicméně následně postupně uschly. ČSOP si však myslí, že je na místě předběžná opatrnost, tj. sledovat porosty a pokácet stromy, až se dokáže, že jsou skutečně neživotaschopné – živé kácet jen tam, kde je třeba porost otevřít pro přirozenou obnovu.

Zkušenosti odjinud

V žádném případě se nejedná o nepromyšlené experimenty. Pásy udržovaného bezlesí se běžně používají v rozsáhlých komplexech borových lesů v Polsku nebo v Litvě, a jsou-li založeny vhodným způsobem, vedou ke vzniku druhově bohatších společenstev a hodnotných refugií pro řadu ptáků, rostlin a hmyzu. Také víme z podobného území Záhorie na Slovensku, cca 50 km jižně od Bzenecké doubravy, že se příroda už během pár let rychle vzpamatuje. Podobné dobré zkušenosti pocházejí z národního parku České Švýcarsko.

Jak odborníci z Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, tak i z Výzkumného ústavu Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví budou na nalezení optimálního způsobu obnovy spáleného lesa rádi spolupracovat. Hodně nyní záleží na dobré vůli Lesů ČR, které svou úlohou samy vidí takto: „dbát na vyváženost produkčních i mimoprodukčních funkcí lesa, tedy zajišťovat plnění produkční funkce i veřejného zájmu ve svém oboru činnosti“.

Vedoucí odboru životního prostředí Jihomoravského kraje Ing. Anna Hubáčková na konci jednání ve Bzenci slíbila, že kraj bude v nalezení nejlepšího řešení dělat, co může, a zároveň apelovala na vstřícnost LČR. Doufáme proto v pestrou budoucnost Bzenecké doubravy, za kterou milovníci přírody, turisté a obyvatelé z okolních obcí budou vděční. 📧

Autor je členem ZO ČSOP Bílé Karpaty.

Kontakt – jwj@email.cz

FOTO: JAN W. JONGEPIER

Zbytky písčin u Bzence

Pro vzácné písčomilné rostliny a živočichy se musíme posunout na jihovýchodní okraj Bzenecké doubravy, kde se na obou stranách železniční trati Břeclav–Přerov nachází národní přírodní památka Váta písky. Písčomilná společenstva se zde uchovala díky tomu, že bylo podél železniční trati udržováno bezlesí jako bezpečnostní pás proti zapálení lesních porostů jiskrami z parních lokomotiv. Roste zde řada pozoruhodných travin a bylin, např. kavyl písčný (viz foto) a kavyl vláskovitý, kostřava pochvatá Dominova, ostřice drobná, ostřice úzkolistá, silenka lepkavá, mák bělokvětý, smil písčný nebo užanka uherská. Zjištěna zde byla i řada vzácných písčomilných nebo teplomilných bezobratlých, jak z řad střevlíkovitých brouků, tak i blanokřídleho hmyzu – např. kutilka zubatá. Žijí zde hned čtyři druhy mravčků, nechybí kudlanka nábožná a vyskytuje se zde i kriticky ohrožená pakudlanka jižní. Zajímavá je také pavoučí fauna: lze tu najít stepníka rudého, slídák písčomilný byl v roce 2001 z této lokality dokonce popsán jako nový druh pro vědu. Území skrývá i velkou populaci ještěrky zelené.

Některé z uvedených druhů lze také pozorovat v přírodní památce Vojenské cvičiště na východním okraji Bzenecké doubravy. Klíčovými faktory pro biodiverzitu těchto lokalit jsou dostatek slunečního svitu a otevřenost vegetace (která je však neustále ohrožována zarůstáním borovicí lesní, trnovníkem akátem, zlatobýlem obrovským, místy i třtinou křovištní).

FOTO: TOMÁŠ JANOŠKA

Záchrana starých a krajových odrůd

Český svaz ochránců přírody již 15 let vede svůj odborný program nazvaný Záchrana starých a krajových odrůd ovocných dřevin.

FOTO: MARTIN LÍPA

Program se snaží napomoci k záchraně odrůd ovocných stromů, které doprovázely člověka v krajině často i několik set let. Žijeme v době bouřlivých změn, a tak to, co bylo dvě stě, čtyři sta let samozřejmou denní realitou, mizí jak sníh na jarním dešti.

V širším pojetí program usiluje o zachování vysokých ovocných stromů v naší krajině. Luční sady, ovocná stromořadí, vysoké solitéry hrušní, jabloní, třešní... To vše bylo a snad dosud je součástí naší krajiny – krás našeho domova. Když píšou našeho domova, platí to samozřejmě i pro různé druhy živočichů, kteří rádi vyhledávají ovocné sady a považují je za svůj domov. Vysokokmenné ovocné výsadby jsou

TEXT MARTIN LÍPA

zkrátka symbolem něčeho, co je krásné i užitečné zároveň. Symbolem citlivého zemědělského hospodaření v krajině.

Rok 2011 znamenal určitý přelom v činnosti programu. V tomto roce byla zpracována a schválena nová koncepce záchrany krajových odrůd. Je to dokument, podle kterého bychom chtěli příštích 10 let řídit naši činnost. Koncepce se snaží určit realistické cíle v hlavních činnostech, které probíhají v rámci programu:

- stanovení záchranných sortimentů krajových a archivních odrůd
- mapování stromů v krajině
- zakládání a údržba genofondových ploch
- zakládání a údržba funkčních výsadeb
- péče o staré stromy na stanovišti
- akce pro veřejnost
- publikace tištěných materiálů
- publikace na www stránkách

Odrůdy a odrůdový sortiment

Záchranný sortiment odrůd by měl být takovou obdobou Červeného seznamu ohrožených druhů. Měl by stanovit na základě určitých hledisek, jak moc je daná odrůda ohrožena na bytí a jak moc je důležité ji chránit. Pro každou odrůdu záchranného sortimentu bude zpracována karta odrůdy, která by měla obsahovat i další praktické informace: pomologický popis, doporučení, v jakých podmínkách ji pěstovat, informace, které genofondové plochy ji uchovávají atd.

V roce 2012 jsme přistoupili ke stanovení záchranného sortimentu hrušní. Jde o pilotní projekt, v jehož rámci chceme vypracovat metodiku, jak má vlastně záchranný sortiment vypadat, aby byl co nejužitečnější.

Do záchranného sortimentu hrušní budeme vybírat hlavně české odrůdy nebo odrůdy, které byly pěstovány v Čechách, na Moravě a ve Slezsku již několik set let. Zahraniční odrůdy, které se u nás pěstují od 19. století, budou zařazeny do sortimentu spíše v případech, kdy mají nějakou vlastnost, která není u našich starých odrůd k dispozici. Například dokážou růst a plodit v horších podmínkách. Jako základ jsme použili odrůdy popsané v knihách pana Františka Suchého **Moravské ovoce** a pana Jana Říhy **České ovoce**. Jedná se o 73 odrůd, které byly před sto lety populární nebo byly považovány za velmi perspektivní v našich podmínkách. Spustili jsme dotazníkovou akci (viz rámeček). Její pomocí bychom chtěli zjistit, kolik toho vlastně zbylo. Kolik dříve běžných Muškatelek, Špinek, Pstružek, Kopenček... ještě roste v krajině, zda je někdo vůbec ještě zná a ví, jak chutnají, či dokonce zda je ještě někdo množí.

FOTO: MARTIN LÍPA

Mimo těchto dříve velmi rozšířených odrůd existují ještě odrůdy lokální a krajové. Zde se také ukrývá mizející bohatství. Zařazení těchto odrůd do záchranného sortimentu však dosti komplikuje nedostatek informací o těchto odrůdách. To vede například i k tomu, že často nejsme schopni ani spolehlivě určit, zda se jedná o hledanou krajovou odrůdu. Krajové odrůdy zcela jistě v budoucnu obohatí záchranné sortimenty, ale kdy se tak stane, hodně závisí na tom, jak rychle se nám povede shromáždit o nich potřebné informace.

Mapování stromů v krajině

Mapování je jedna z nejstarších a stále nejoblíbenějších činností v rámci programu. Je k ní potřeba česáček, spousta papírových sáčků, popisovače na sáčky a barva, která dlouho vydrží na stromě. Ze stromu se odebírá 5–6, někdy i více typicky velkých, tvarovaných a vybarvených plodů. Podle plodů se potom určuje, o jakou odrůdu se jedná.

V roce 2012 jsme sjednotili metodiku, podle které se mapování bude provádět a evidovat. Dohodli jsme, jaké stromy vybírat k mapování, jak je značit v terénu, jaké minimální údaje o nich zaznamenávat, jak je zaměřovat a jak provádět fotodokumentaci. Nejzajímavější nálezy jsou od roku 2012 ukládány do nové centrální databáze. Ta bude sloužit jako podklad pro záchranné přenosy do genofondových ploch nebo pro péči o stromy na stanovišti.

Jak se daří českým a moravským hrušním po 100 letech?

Pokud byste i vy chtěli pomoci odpovědět na otázku, jak se daří českým a moravským hrušním po 100 letech, navštivte stránky <http://meluzina.info/ovostranka/zachranne-sortimenty> a stáhněte si tam tabulkový dotazník BIODG_sez_dotaznik_c.xls.

Staré ovocné stromy jsou významným krajinným prvkem.

Mapování by určitě bylo dobré provádět v daleko větším rozsahu, než to děláme dnes. Mimo peněz, kterých není nikdy nazbyt, nás v mapování nejvíce brzdí nedostatek odborníků, kteří by byli schopni určovat staré odrůdy nebo provádět jejich pomologické popisy. Mapování bez přesného určení nebo popisu odrůdy nemá velký smysl. A tak mapujeme v rozsahu, v jakém jsme schopni odrůdy kvalitně určit.

Zakládání a údržba genofondových ploch

Zakládání genofondových ploch je činnost vhodná pro zkušenější organizace nebo jednotlivce. Mimo zkušeností se starými odrůdami je potřeba vědět něco o pěstování ovocných stromů, být dosti pečliví ve vedení evidence jak v terénu, tak v kanceláři a navíc je důležitá dlouhodobá stabilita plochy. Genofondovou plochu, jako novou výsadbu, nemá cenu zakládat na dobu kratší než je 20 let, lépe však na 120 let.

Základním posláním genofondové plochy je uchovat odrůdy pro množení a zpětnou reintrodukcí do krajiny. Nejlepší je, když genofondová plocha spolupracuje se školkou, kde se odrůdy množí a prodávají. Dalším programem genofondových ploch může být produkce plodů na ochutnávky, výstavy, fotodokumentace nebo ke sledování vlastností, pokud se jedná o odrůdu, o které toho moc zatím nevíme.

Aby genofondová plocha mohla plnit toto své poslání, je naprosto nezbytně nutné vést velmi důkladně její evidenci, a to není nic pro rodilé chaotiky. Každý strom musí být čitelně očíslován a z papírových dokladů musí být jasně patrné, jaká odrůda je pod číslem vedena, z jakého zdroje pochází a kdo ji určil. Pokud probíhají i další sledování, musí být pravidelně zapisována, nejlépe v den, kdy pozorování proběhlo. No je to už trochu věda, ale má to smysl se s tím takto trápit. Vznikají tak nové informace nebo se zaplňují bílá místa na mapách dat. V odborném programu se tak my i naši následovníci budeme mít o co opřít.

FOTO: MARTIN LÍPA

Nestačí chránit staré stromy, důležité je vysazovat i nové.

Zakládání a údržba funkčních výsadeb

Funkční plocha je taková výsadba, která se zakládá hlavně pro produkci ovoce. Dalším důvodem může být zkrášlení krajiny nebo podpora živočichů vázaných na luční sady. V rámci programu je to také velmi oblíbená činnost. Je určitě vhodná pro získání dalších zkušeností potřebných pro složitější projekty. Mnoho lidí se domnívá, že vysadit ovocný stromek není nic složitého, ale zkušenost nám říká něco jiného. V mnoha případech se podceňují úplně banální věci, jako že kořínky sazenice nesmí při výsadbě oschnout. Mnoho lidí podceňuje otázku životnosti opěrného kolíku nebo konstrukce. Stromek ji potřebuje asi 10 let. Mnohde jsou ke spatření stromky, které statečně nesou uhnulý kůl již po třech letech po výsadbě. Hrubou chybou, která se těžko napравuje, je vysazení ovocných vysokokmenů příliš blízko sebe. Ze začátku to působí velmi prázdně, ale již po deseti letech vidíme, že 8–9 m je ta správná vzdálenost. Co je vysazeno blíže než 6 m, začíná si překážet. Podrůstání podnože vede k postupnému odumření rouby a stromek zplání. Správný řez prodlouží životnost stromku...

Tak tohle vše se člověk nejlépe naučí tak, že stromky sám vysadí a dál pěstuje pro radost sobě i ostatním. Jak praví moudrost: „Odborník je člověk, který se dopustil ve svém oboru všech běžných chyb.“ Funkční plochy jsou vhodné k tomu, aby na nich vyrůstali odborníci. V genofondových plochách vycházejí chyby dost drahé.

Péče o stromy na stanovišti

I při sebelepší péči to trvá desítky let, než stromek vyroste a stane se součástí krajiny. Platí, že to, co sázíme, zcela jistě

neuvídíme v plné síle. Proto je velmi důležité snažit se udržet co nejvíce ovocných vysokokmenů co nejdéle při životě.

Často je to dosti tvrdá práce a také dosti nebezpečná. Staré stromy jsou přerostlé mohutnými náletovými dřevinami, šípek vyšplhal do koruny, stromy mají velké dutiny, některé kosterní větve jsou mrtvé. Špatně se odhaduje statická bezpečnost stromu. Vysokokmeny mohou být třeba i 10–12 m vysoké, to už je práce pro arboristické specialisty.

Někdy to není tak dramatické. Strom je v láskyplné péči majitele pravidelně ošetřován a problémy nikdy nenarostou tak, aby to bylo velmi nebezpečné. Ale i tak je potřeba přistupovat k práci ve výšce s respektem k pravidlům bezpečnosti práce.

Nejčastějším typem projektu v rámci programu je obnova starého sadu. Většinou se v něm kombinuje péče o stávající stromy s výsadbami nových.

Práce s veřejností

Ovocné stromy jsou vlastně zemědělskou záležitostí. Lidé je měli rádi, vysazovali a pěstovali hlavně proto, že nesly výborné ovoce. To, že byly zároveň hezké a prospěšné pro mnoho živočichů, byl jakýsi bonus navrch. Práce s veřejností směřuje k tomu, aby lidé opět měli rádi svoje staré dobré sousedy – ovocné stromy.

V rámci programu jsme začali uskutečňovat setkání příznivců starých odrůd. Rádi bychom dělali alespoň jedno ročně. Určitě by bylo možné udělat jich více, problém je však v lektorech. Je velmi málo lidí, kteří mají co povědět ke starým odrůdám, jejich pěstování nebo k péči o staré stromy.

Chceme, aby na setkáních bylo možné staré odrůdy ochutnat a popovídat si o tom, do jakých podmínek se hodí. Někdy se totiž setkáváme s mylným názorem, že stará odrůda = něco jako Rambo. Poradí si se vším a všude, v podstatě kdyby měl někdo zahrádku v Antarktidě, nejlépe by tam rostly ty staré odrůdy po Němcích. Není to pravda. Stejně jako nejmodernější odrůdy i ty staré mají své biologické limity, za kterými nic nezmohou. No a to je potřeba s veřejností také probrat. Jinak to vede ke zklamání.

Je výborné, že na to nejsme sami. Po republice už působí řada skupin, které také organizují semináře, kursy, setkání a výstavy. Je to potřeba a je určitě příjemné na takové setkání jet i jako účastník. Proč pořád jenom organizovat.

Publikace tištěných materiálů

Sníme o vydání pomologického atlasu. Ve starých pomologických většinou najdete určitý okruh odrůd. Každý autor k nim přidá pár dalších dle vlastní zkušenosti. Ale existuje poměrně dost zajímavých odrůd, jejichž popisy nenajdete v žádné z běžně dostupných knih. Zvláště tyto odrůdy by bylo velmi cenné dokumentovat a vydat knižně. Bude to ale běh na dlouhou trať. Než vyrostе někdo, kdo je schopen takový atlas psát, trvá to léta.

Prozatím bychom se rádi alespoň vrátili k úspěšným, již rozebraným metodikám a zajistili jejich revidované vydání.

FOTO: MARTIN LÍPA

FOTO: MARTIN LÍPA

Doupovská černá, krajová odrůda polochrupky z Karlovarska, a stará odrůda hrušně Koporečka.

Publikace na www stránkách

Web je úžasný vynález. Napíšete v počítači text a za pár minut ho může číst kdokoliv na světě. Samozřejmě, pokud umí číst. Je to největší revoluce od dob knihtisku. Dají se tu publikovat drobnosti – třeba jedna zajímavá fotografie – stejně jako celá obsáhlá díla.

V současné době používáme toto dobrodiní několika způsoby:

1. Dáváme o sobě vědět všem, kdo mají rádi staré odrůdy a ovocné vysokokmeny.
2. Publikujeme postupně zajímavosti, které nelze zatím dát do knih, protože je jich málo. V podstatě sbíráme dech na tištěný materiál.
3. Zpřístupňujeme materiály a knihy jinak špatně dostupné.
4. Upozorňujeme na to, co kdo dělá jinde, a snažíme se tomu pomoci.
5. Informujeme o akcích a projektech v rámci odborného programu.

Jedním z hlavních projektů je výběrová databáze Archivní odrůdy. Zde je možné podle různých kritérií vybrat odrůdu vhodnou do příslušných pěstitelských podmínek. Součástí databáze jsou i fotografie plodů a stromů. Fotodokumentaci stále doplňujeme, jak se daří získávat potřebné snímky.

Řadu informací publikujeme na www.meluzina.info v sekci Ovostránka. Zde jsou ke stažení i skeny pomologických popisů, dotazníky pro práci s veřejností, metodiky potřebné pro realizaci projektů závěrečné zprávy z projektů – no prostě vše, co nám přijde důležité dát k dispozici.

A co napsat závěrem

Velmi bychom si přáli, aby se podařila rozvinout hlubší spolupráce s jinými odbornými programy. Hodnota lučních sadů pro mnoho druhů hmyzu je zatím spíše tušená než doložená konkrétními průzkumy a studiemi. Určitě bychom zvláště od entomologů uvítali konkrétní doporučení k tomu, jak zakládat nové výsadby, aby za mnoho let co nejlépe posloužily i k druhové ochraně živočišných druhů. To je ale spíše otázka vzdálenější budoucnosti.

Záchrana krajových odrůd je velmi populární také v mnoha dalších evropských zemích. Zkušeností není nikdy dost, a tak bychom v rámci odborného programu rádi rozvinuli i mezinárodní spolupráci. Zvláště aktivní jsou na tomto poli kolegové z Rakouska, Bavorska, Saska a Polska. I tady však platí, že nejdříve se budeme snažit pevně stabilizovat dosavadní činnost a teprve potom budeme rozvíjet něco, co tu dosud nebylo.

Doufáme, že během 3–5 let budeme mít hotové záchranné sortimenty hrušní, jabloní a třešní. Budeme podle nich přenášet odrůdy do spolupracující sítě genofondových ploch. Ročně budou vysazovány stovky ovocných vysokokmenů do krajiny a kvalifikovaně ošetřeny desítky cenných starých stromů.

Jednou za rok se sejdou řešitelé projektů, aby si řekli, jak dál v příštích letech. Alespoň jednou za rok proběhne seminář pro všechny zájemce o staré ovocné odrůdy. Budeme mít speciální www stránky a hlavně bude na světě více lidí, kterým přijde hloupé skácet hezkou starou hrušeň, jablono, třešeň...

*Autor je odborným garantem programu
Záchrana starých a krajových odrůd ovocných dřevin.
Kontakt – ec.meluzina@volny.cz*

Regionální značení produktů pomáhá místním lidem i přírodě

Různých značek, které se objevují na obalech výrobků, zejména potravin, opravdu není málo. Nač tedy ještě přidělovat další?

TEXT KATEŘINA ČERVENKOVÁ
(S POUŽITÍM MATERIÁLŮ ARZ)

Co jsou regionální produkty?

Regionální značku mohou získat jak výrobky, tak služby. Z výrobků se označují zpravidla řemeslné a umělecké předměty, potraviny, zemědělské a přírodní produkty. Značku může získat výrobek jak tradiční, tak i nový, jestliže splní daná kritéria a certifikační komise rozhodne o jejím udělení. Certifikace služeb se týká ubytovacích a stravovacích zařízení. Kromě kvality a šetrnosti značka potvrzuje jedinečný vztah služby k regionu a sleduje plnění následujících kritérií: zařízení nabízí českou kuchyni, má bezbariérové prostory, nekuřácké prostředí, využívá místní suroviny, nabízí regionální produkty, je přátelské pro rodiny s dětmi, nabízí turistické informace.

Regionální značky pro místní produkty a služby nemají ambice konkurovat

propracovaným oborovým certifikacím. Mají jiný smysl – vytipovat zajímavé výrobce a poskytovatele služeb z konkrétního regionu, u jejichž produktů je možné zaručit nejen základní kvalitu, ale i něco navíc – oživení regionální či rodinné tradice, vysoký podíl místních surovin nebo originální provedení. Regionální značka je pro každý region specifická, ale všechny se snaží o totéž – být důvěryhodným doporučením místních pro turisty i sousedy odvedle. Výrobci získají díky značce různé výhody, zejména jednotnou propagaci své produkce, nové kontakty a možnost nových forem spolupráce.

I když ekonomicky je přínos regionálních značek zanedbatelný, nabízejí významnou příležitost pro spolupráci a oživení vazeb mezi lidmi, které spojuje vztah k místu, kde jsou doma a kde se snaží o poctivou obživu. Je to sice dlouhodobý úkol, ale snad i cesta, jak vrátit našemu venkovu a menším městům tvář, o niž je do značné míry připravila léta socialistické uniformity i následující nekontrolovaná honba za povrchním konzumním blahobytem. V některých regionech se regionální značky zabydlely i v hostincích a penzionech a pomalu se uvažuje i o certifikaci doplňkových služeb nebo akcí.

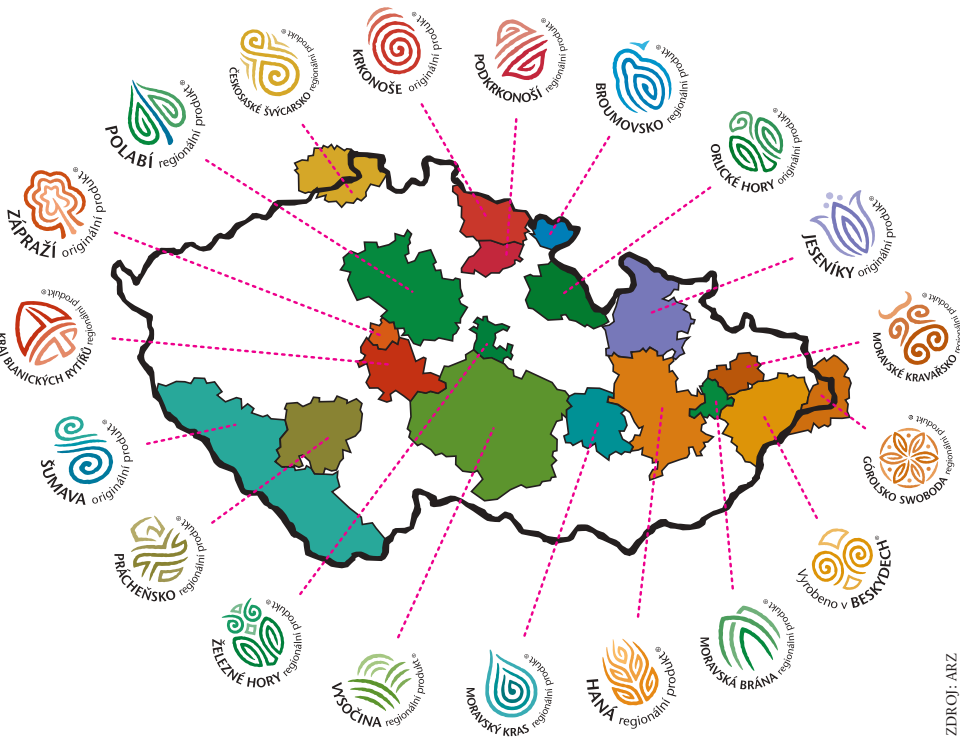
Značení místních výrobků vzniklo v letech 2004–2006 v rámci projektu Natura 2000 – Lidé přírodě, příroda lidem, zaměřeného na zvyšování povědomí obyvatelstva o celoevropské soustavě chráněných území Natura 2000. Pro značení místních výrobků byly vybrány 3 oblasti soustavy Natura 2000, které jsou známé pro své přírodní bohatství a zároveň skýtají dostatečné množství místních tradičních výrobků a služeb – národní parky Krkonoše a Šumava a CHKO Beskydy.

Myšlenka regionálního značení se ujala a začaly přibývat další značky, až

proti jiným značkám, které garantují např. původ z ekologického zemědělství (BIO), sociálně spravedlivé obchodování (Fairtrade) nebo různé značky kvality, reaguje regionální značení na oprávněný požadavek spotřebitelů kupovat místní produkty. Význam nákupu místních produktů je zřejmý – podporujeme místní ekonomiku a zároveň snižujeme dopady na životní prostředí spojené s dopravou surovin a zboží ze vzdálených oblastí. Také ČSOP Vlašim se připojil k organizacím, které ve svém regionu koordinují regionální značení. Vznikla tak značka KRAJ BLANICKÝCH RYTÍŘŮ regionální produkt®.

FOTO: ARCHIV ČSOP VLAŠIM

ZDROJ: ARZ

roku 2008 vznikla Asociace regionálních značek, o.s. (ARZ), v níž se sdružuje významná část koordinátorů regionálních značek. V současné době sdružuje ARZ 21 regionů, které sdílí společná pravidla pro udělování značek a jednotný grafický styl.

Produkty z kraje Blanických rytířů

V roce 2012 se k ARZ připojila také základní organizace ČSOP Vlašim se svou značkou KRAJ BLANICKÝCH RYTÍŘŮ regionální produkt®. ČSOP Vlašim už několik let realizuje projekt udržitelného cestovního ruchu Kraj blanických rytířů, na kterém se podílí řada partnerských obcí, podnikatelů a organizací. Regionální značení je jen dalším logickým krokem v těchto aktivitách.

V prvním roce fungování udělila certifikační komise značku třinácti výrobkům a dvěma službám. Mimo jiné hned pěti včelařům. Svědčí to o opravdu hluboké včelařské tradici regionu, který má mj. dvě včelařská muzea. Zatímco Včelí farma Samek z Řimovic nedaleko Vlašimi a Včelí farma Bystřice manželů Bělohávkových jsou příkladem včelařských profesionálů, pro další je to zejména koníček. Pan Miroslav Dvořák včelaří na rodinné farmě a zároveň učí včelařství děti a dospělé. Od Ing. Milana Plaštiaka můžete získat med přímo z Blaníků a také odborný výklad v malém Muzeu včelař-

ství Podblanicka v Louňovicích pod Blaníkem. Pan Jan Lalouček z Mířetic se naučil včelařit od svého dědečka a je příkladem nové generace podblanických včelařů. Do první certifikační komise naší regionální značky mi připadaly všechny medy stejné. Po poctivém ochutnávání všech medů jsem zjistila, že je opravdu každý jiný. Je dobře, že v každé části kraje si návštěvník může koupit ten opravdu místní med.

Ekologická farma BioVavřinec, s.r.o., z Okrouhlic u Benešova získala značku hned pro dvě skupiny svých výrobků – mléčné a mlynářské. Farma navazuje na komunismem přetrženou tradici, byla obnovena v roce 1993 a od samého počátku hospodáří v systému ekologického zemědělství. Dlouhou rodinnou tradici má také firma Podblanické maso-uzeniny z Kondrace, obce v těsné blízkosti Velkého Blaníku. Zde rodina Matouškových zajišťuje se svými zaměstnanci celý proces výroby tradičních a vyhlášených uzenin od jatek až po prodej.

Nezvyklým, ale vpravdě regionálním produktem je zahradnický substrát společnosti EKOSO Trhový Štěpánov, s.r.o. „Zahradní substrát vyrábíme v naší kompostárně zpracováním biologicky rozložitelného odpadu z okolních obcí i domácností. Většina prodávaných zahradních substrátů obsahuje rašelinu dovezenou z velké vzdálenosti. Její těžbou i dopravou se zbytečně zatěžuje ži-

vatní prostředí. Přitom můžeme půdě vrátit úrodnost tím, co máme blízko – kompostem,“ vysvětluje Ing. Roman Fariion, ředitel společnosti.

Paní Dagmar Hulmáková z Vlašimi je povoláním účetní, ale její velkou vášní je patchwork. Na podzim v roce 2007 si otevřela ve Vlašimi přímo proti vstupní bráně do zámeckého parku obchůdek, kde tvoří a kde si můžete každý dílka prohlédnout, případně zakoupit. Další ženou, která získala regionální značku, je keramička Ivana Syslová z Chotýšan. Její typická keramika s obrázkovými nebo puntíkatými motivy zdobí nejednu Podblanickou domácnost a lze ji koupit i v některých informačních centrech. Ideální je však zavítat přímo do její dílny a prodejny v době předvánoční nebo předvelikonoční výstavy.

Vodáci i další turisté nezapomenou při návštěvě Českého Šternberku ochutnat neodolatelné šternberské koláče, které s pomocí své manželky pečou pan Jan Filip. Můžete si vybrat z několika lákavých náplní, ale „nejregionálnější“ jsou ty s jablečnými povidly, která si rodina sama vyrábí. Také sama ZO ČSOP Vlašim získala značku – pro regionální literaturu, kterou vydává v edicích Přírodou Podblanicka, Pod Blaníkem a Kraj blanických rytířů.

První dvě služby byly certifikovány v červnu tohoto roku. Značku získala Rodinná cukrárna ve Vlašimi, která svou budovou významně dotváří atmosféru historického Žižkova náměstí a nabízí tradiční české zákusky a dezerty vlastní výroby, a Pension Konopiště, prezentující návštěvníkům tradici rodiny d'Este, historii Konopiště a ve vlastním muzeu také tradici výroby motocyklů JAWA. V obou zařízeních může návštěvník okusit něco specifického z Kraje blanických rytířů, a o to nám jde především.

Tolik příklady výrobků a služeb, kterým jsou regionální značky udělovány, od nás z Podblanicka. V mnoha koutech naší republiky najdeme podobné i úplně jiné regionální výrobky a služby s příběhem. Na stránkách www.regionalni-znacky.cz si můžete všechny prohlédnout a získat informace, kde je možné je zakoupit.

Autorka je koordinátorkou regionální značky KRAJ BLANICKÝCH RYTÍŘŮ. Kontakt – katka.cervenkova@csop.cz

Chráněná území na české Wikipedii

Svobodná internetová encyklopedie Wikipedie je dnes jedním z nejhojněji využívaných zdrojů informací, snažící se obsáhnout znalosti ze všech oblastí lidského vědění. A to včetně přírodních krás naší vlasti. Z toho důvodu na Wikipedii postupně vzniká ucelený katalog chráněných území a památných stromů v ČR.

Jelikož tvorba Wikipedie stojí na práci řady dobrovolníků, kteří ve svém volném čase vytvářejí její obsah, vznikl „WikiProjekt Chráněná území“, zaměřený na problematiku ochrany přírody (<http://chu.wikimedia.cz>). Snadno se do něho můžete zapojit i vy skrze váš počítač či s fotoaparát v ruce ve chvíli svého volna.

Na území státu se nachází více než 2400 oblastí podléhajících zvláštní ochraně podle zákona a přes 5000 památných stromů a alejí. Tyto objekty jsou rozmístěny nerovnoměrně po celém státě. Vzniká tak pestrá mozaika území chráněných pro řadu specifických vlastností tamější živé či neživé přírody. Projekt běžící na české Wikipedii se právě tomuto atraktivnímu tématu věnuje a klade si za cíl sdružovat wikipedisty se zájmem o tematiku chráněných území, ochranu přírody, cestování a fotografování. V jeho rámci se účastníci snaží koordinovat svou činnost, vyměňovat si mezi sebou své poznatky a celkově povzbuzovat čtenáře Wikipedie k aktivnímu zapojení do rozvoje obsahu věnující se ochraně přírody. Takto vzniklý katalog textů a fotografií je dostupný pod svobodnou licencí, která zaručuje, že materiál může kdokoliv další využívat k jakémukoliv dalšímu účelu. Zaslouhou práce dobrovolníků vzniká obsah volně dostupný všem, kteří o něho projeví zájem.

Zapojte se!

Odlehlost chráněných území od hlavních turistických cest a časová náročnost návštěvy zabraňuje tomu, aby snadno a rychle současní editoři Wiki-

TEXT PETR BROŽ (WIKIPEDISTA CHMEE2)

pedie sami všechna území vyfotografovali. Projekt běží na české Wikipedii již přibližně dva roky a za tu dobu se do práce dlouhodoběji výraznou měrou zapojilo okolo 20 dobrovolníků. Nicméně nikdo není schopen spočítat desítky dalších anonymních editorů, kteří opravili překlep, připsali několik vět či pořídili pár fotografií chráněného území a ty vložili na Wikipedii. Dohromady se všem těmto nadšencům povedlo zdokumentovat fotografiemi přes 1350 chráněných území, což odpovídá přibližně 54 % všech území u nás (viz obrázek). Jak je vidět, wikipedisté jsou již za polovičkou svého snažení, ale stále

FOTO: PETR BROŽ

jim mnoho zbývá. V některých okresech je vyfotografováno 100 % území (např. okres Písek, Brno-město, Strakonice, Karviná, Pardubice či Česká Lípa), v jiných je stav o poznání horší a bude zde potřeba mnoho práce a cestování, aby se povedlo vytyčený cíl splnit.

Vyjma fotografování se projektu povedlo dopracovat 12 hesel do podoby tzv. **dobrého článku**. Tedy článku, který dle wikipedistů má všechny náležitosti kvalitního hesla a které může sloužit jako výkladní skříň české Wikipedie. Jedná se například o NPR Řežabinec a Řežabinecké tůň, NPP Chýnovská jeskyně, NPR Boubínský prales, NPP Rovná, NPR Velký a Malý Tisý a další. Nicméně, článkům by určitě neškodilo posouzení od odborníka, jestli jsou veškeré uváděné informace správné a věcné.

Dnes již téměř každý ví, co si představit pod názvem Wikipedie. Nicméně již málokdo ví, že se sám může do jejího rozvoje a fungování zapojit. Wikipedie totiž není psaná placenými profesionálními editory, ale nadšenými dobrovolníky – amatéry i experty na různé oblasti. K tomu, abyste se i vy mohli do psaní zapojit, není potřeba žádná registrace, poplatků či dlouhodobé studování pravidel. Stačí na jakékoliv stránce v horní části stisknout tlačítko **editovat** a začít upravovat článek, ve kterém něco postrádáte. Snadno se tak můžete podělit o vědomosti, které k tématu máte, či opravit chyby v článku. Jelikož se Wikipedie snaží vystupovat jako věrohodný zdroj, měli byste být vždy schopni vámi zanášenou informaci doložit věrohodným zdrojem. V případě, že byste se rozhodli pomoci fotografií, zde je již registrace vyžadována s ohledem na autorský zákon. Ale nebojte se, registrace je zdarma a trvá jen pár vteřin. Samotné nahrávání fotografií probíhá na úložišti multimediálního materiálu sloužícím pro všechny projekty Wikipedie, tedy na Wikimedia Commons (<http://commons.wikimedia.org>). Zde naleznete tlačítko **Nahrát soubor** a přehlednou nápovědu, která vás navede krok po kroku, jak vše udělat správně. A pokud by se i přes to něco nepodařilo? Nevadí, pomohou ostatní wikipedisté, na které se vždy dá s dotazem obrátit.

*Autor je koordinátorem projektu Chráněná území na Wikipedii.
Kontakt – chu@wikimedia.cz*

Osm úlů stojí na opuštěném pozemku jen pár set metrů od klubovny. Děti k nim chodí pravidelně – starat se o ně i pozorovat. Vzhledem k tomu, že třeboňští Mopíci mají tříhodinové schůzky, téměř z každé během včelařské sezóny alespoň chvíli věnují včelám. Od konce zimy, kdy se včelstva ošetřují proti varoaze (několik dní po aplikaci léčiva se spočítají na podložce roztoči, kteří tam napadali, což děti vždy velmi zajímá; chtějí vědět, jestli jsou ještě stále chovatelé včel, a nebo už jenom „chovatelé roztočů“), přes kontroly úlů, stloukání rámečků či chov matek až po vytáčení medu.

Proč včely?

Proč se vlastně pouštěl ochranný oddíl do včelaření? Prvotním impulzem byla před lety snaha získat na činnost oddílu nějakou korunu. Ani ne tak z produktů – většinu medu si členové oddílu rozeberou mezi sebou, vosk ve včelařské prodejně vymění za mezistěny potřebné pro další rozvoj včelstev – jako z dotací. Včelařský kroužek má totiž mnohem větší možnosti získat například od kraje nějakou korunu na činnost než oddíl zabývající se ochranou přírody (přinejmenším

Jak Mopíci včelaří

Oddíly Mladých ochránců přírody se zabývají ledasčím. Ten třeboňský například chová včely.

TEXT JAN MORAVEC, VÁCLAV BARTUŠKA

tedy v jižních Čechách). Ale samozřejmě včelaření je i velkým obohacením činnosti. Celoroční práce kolem včel umožňuje dětem prožít si na vlastní kůži rytmus přírody, návaznost jednotlivých dějů – aktivity hmyzu, rostlin, počasí. Umožňuje zajímavá pozorování, například jaké rostliny včely navštěvují; kromě pozorování včel v okolí úlu například členové oddílu zkoumali a určovali i včelami dosená pylová zrna pod mikroskopem. Navázat se dá dalšími souvisejícími činnostmi, třeba výrobou svíček ze včelího vosku (při níž málem v klubovně

FOTO: VÁCLAV BARTUŠKA

FOTO: VÁCLAV BARTUŠKA

hořelo), Třeboňští zkoušeli dokonce vařit z medu pivo a uvažují o medovině (samozřejmě pro rodiče :-)). A jaký je to pocit, moci si na zimní schůzce ochutnat horký čaj vlastním medem!

Původním záměrem bylo, že by si jednotliví členové oddílu včelstva postupně „rozebrali“ a každý by se staral o to „svoje“. To se však nepodařilo. Byť děti práce kolem včel baví, nikdo takový, kterého by včelaření chytilo natolik, že by byl schopný a ochotný se o včelstvo od a do zet postarat, se zatím nenašel. Třebaže děti mohou dělat kolem včel téměř všechno, stále zbyde hodně práce na vedoucího. Nejen duševní – právě on zůstává „mozkem“, který určuje, co se kdy musí udělat, co zařídit... – ale i praktické. S tím musí každý, kdo by se chtěl do něčeho takového pustit, počítat. Ale je to super, doporučujeme.

V. Bartuška je vedoucím oddílu
MOP Volavky Třeboň.
Kontakt – vbvorel@seznam.cz

FOTO: LADISLAV ŠPETA

Krása našich hub

Houby rostou sice po celý rok, ale největší rozmanitost se většinou projevuje na podzim, kdy jsou vlhkostní podmínky pro řadu hub příznivé. Jakmile „rostou“, houbaři vyráží do lesa, aby své košíky naplnili pěknými hříby, bedlami nebo žampiony do kuchyně.

TEXT JAN W. JONGEPIER

Milovníci přírody mohou mít i jiné důvody vyrazit do lesa. Vedle hřibů, bedel a žampionů existuje řada dalších krásných hub (ne nutně nejedlých nebo jedovatých), které stojí spíše za pozorování než sbírání. Může se třeba jednat o ty, které jsou vzácné a které nám jen dají radost z toho, že jsme byli svědky jejich výskytu právě v našem oblíbeném koutě přírody nebo přesně u naší chalupy. V tomto případě se hodí nález zdokumentovat jen fotograficky a ne fyzicky, i když názory na škodu způsobenou sběrem hub jsou různé.

Barvy

Avšak i běžné houby nás mohou přitahovat svou krásou a stát za fotku. V Nizozemsku nedávno proběhla na Facebooku anketa na otázku „Která je nejkrásnější houba?“ a vyhrála muchomůrka červená. Možná k tomu přispěl i fakt, že tato houba figuruje v jedné

dětské písničce, ale jistě tyto muchomůrky zdobí naše lesy i trávníky svými červenými klobouky pokrytými kontrastujícími bílými vločkami. Její příbuzná muchomůrka císařka s oranžovými a žlutými barvami není o moc

FOTO: LADISLAV ŠPETA

ošklivější. Šance se s ní na lesní procházce setkat je však téměř mizivá – jedná se o velmi vzácný druh, který je zákonem chráněný.

Díky svému zbarvení jsou také křemenáče působivější než kozáci a hřib královský je svou kombinací růžovo-červeného klobouku a žlutého třeně skutečně králem mezi hříby. Podobně ceníme veselejší červené holubinky více než bělavé, šedé či hnědé závojenky, strmělky nebo vláknice.

Odění

To, co považujeme za krásné, je převážně otázkou osobního vkusu, ale houbám určitě pomáhá nějaké příslušenství (prstenec, pochva) nebo odění – chlupy, brvy, šupiny, pavučina. Je to právě hustá síť šupinek na klobouku i třeni a k tomu nápadný prstenec, které dělají z hnědobíle zbarvené bedly vysoké pěknou houbu. Pro fajnšmekry, existují i některé příbuzné bedly, které se liší především barvou a typem pokrytí klobouku a třeně, např. též běžná, ale mírně jedovatá bedla červenající nebo vzácnější bedla štíhlá.

Kombinaci zářivé barvy a odění mají šupinovky, nejvýrazněji šupinovka kostrbatá, kterou lze pozorovat na padlých kmenech a pařezech. K jejich fotogeničnosti přispívá ještě fakt, že se vy-

Nohore: kačenka česká a smrž obecný.
Dole: hřib královský.

skytují v hustých, pěkně aranžovaných trsech. Podobný vzrůst (ale bez šupin na klobouku) a barvu vykazují opeňka měnlivá, penízovka sametonohá, václavky nebo třepenitka svazčitá a třepenitka cihlová, čímž jsou také pastvou pro oči.

Kruhy

A tím jsme objevili další jev, který nás láká se na chvíli u nějaké houby zastavit nebo kvůli ní vytáhnout foťák. Skupiny mají vyšší hodnotu než výskyt jednotlivý. Kromě hustých trsů jsou třeba zajímavé i takzvané čarodějné kruhy, které některé druhy tvoří. Nikdy není jejich tvar dokonale kruhový ani úplný, ale to nevadí. I část kruhu je dosti zajímavá a prozrazuje, jak některé houby vlastně rostou: podhoubí (mycelium) se rozrůstá z centrálního bodu na všechny strany a na koncích myceliových vláken tvoří plodnice. Nejlépe lze takové kruhy pozorovat na loukách, pastvinách, ale i v městských trávnících. Zodpovědné za ně jsou nejčastěji špička obecná, žampion polní, žampion velkovýtrusý či další žampiony, čirůvka májovka, čirůvka fialová nebo čirůvka zamlžená, a také například strmělka odbarvená a jiné luční strmělky.

Květnatec Archerův.

Jiné houby

Tolik „klasické“ lupenate a hřibovité houby, kterých je mimochodem v České republice kolem dvou tisíc druhů. Všechny tyto houby mají klobouk a třeň (či stopku), i když v různých velikostních poměrech, a proto je jejich správné určení dosti problematické. A protože barev a tvarů není tolik,

mykologové je k jejich určení také oči-chávají a ochutnávají, dělají malé chemické pokusy a často studují pod mikroskopem výtrusy a vlastnosti tkání.

Asi stejně tolik druhů větších hub (makromycetů) patří k nelupenatým a vřeckovýtrusým houbám, které mají odlišné, někdy až bizarní tvary. Na jaře se můžeme setkat se smrží a kačenkami. Zdánlivě připomínají hadovky, např. běžnou hadovku smrdutou nebo vzácnější psivku obecnou, ale ve skutečnosti nejsou vůbec příbuzné.

FOTO: LADISLAV ŠPETA

Hvězdočka límečková.

Hadovky stojí blízko k snad nejexotičtěji vypadající houbě, která u nás roste (ale není tu původní), květnatci Archerovu, zatímco příbuzné smrže jsou různé, až miniaturní mísečky a baňky, kterých si ani nevšimáme, pokud nemají nápadné zbarvení. Asi nejvíce fotogenické z nich jsou plodnice mísenky oranžové, jež najdeme na podzim shloučené na holých místech v lese, a ohnivce šarlatového, které se objevují až na konci zimy tam, kde leží touchnivější kmeny nebo větve.

Velmi atraktivně působí i zvláštní tvary jednoho rodu břichatkovitých hub (kam patří pýchavky) – hvězdočky. Jsou to vlastně pýchavky s obalem, který se hvězdovitě rozpraská.

Spíše letní či podzimní záležitostí jsou kuřátka a korálovce, jež zaujmou svými rozvětvenými strukturami.

ve stromořadích. Sírovec žlutooranžový, běžný v létě na ovocných i jiných stromech, mívá několik poměrně tenkých, plochých klobouků nad sebou. K jeho atraktivnosti pomáhá však i vysloveně sírově žlutá až světle oranžová barva plodnic.

Jinak choroše nebývají příliš barevné. Výjimkou z tohoto pravidla je, kromě sírovce, outkovka rumělková s oranžovočervenými plodnicemi, které rostou na padlých kmenech různých listnatých stromů – nejčastěji se jedná o buk, třešeň, jeřáb nebo břízu.

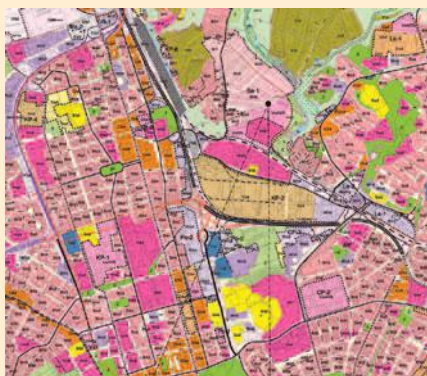
Tímto musí být zřejmé, že naše lesy zdobí houby různých druhů a díky nim se nikdo na procházce v lese (ale ani na louce) nemusí nudit. Pokud rostou. 📷

Autor je mykolog, člen ZO ČSOP Bílé Karpaty. Kontakt – jwj@email.cz

Nové právní úpravy ochrany ovzduší a stavebního práva

Poslanecká sněmovna i Senát PČR přijaly ve druhé polovině roku 2012 několik zákonů, o kterých jsme vás již informovali dříve. Známe již jejich definitivní podobu, a proto se k nim v tomto článku vracíme.

Jedná se především o **nový zákon o ovzduší** (č. 201/2012 Sb.), který se zabývá převážně ochranou kvality ovzduší. Některá jeho dílčí ustanovení cílí i na ochranu klimatického systému Země (např. povinnosti dodavatele pohonných hmot), naproti tomu problematika ochrany ozonové vrstvy Země se v zákoně již vůbec neobjevuje a je upravena zvláštním zákonem. Nový zákon zásadně mění pojetí stacionárního zdroje. Zavádí odlišnou definici a zdroje kategorizuje pouze podle uvedení či neuvedení ve své příloze č. 2. Provozovatelé obou kategorií zdrojů musí získat závazné stanovisko orgánu ochrany ovzduší k jejich umístění či stavbě. Pouze zdroje uvedené v příloze č. 2 však potřebují povolení k provozu vydané krajským úřadem. K zásadní změně dochází u poplatků za znečišťování. Poplatníkem jsou pouze provozovatelé zdrojů uvedených v příloze č. 2 a poplatky jsou vybírány až od 50 000 Kč za rok. Většina subjektů by tak měla být zproštěna poplatkové povinnosti. Zpoplatněny jsou nově pouze čtyři hlavní znečišťující látky (TZL, SO₂, NO_x, VOC), sazby jsou uvedeny v příloze č. 9 (s během času se postupně zvyšují až do roku 2021, konečné sazby jsou více než čtyřnásobně vyšší než sazby současné). Nově je konstruováno i odpouštění poplatků, které se váže na nejlepší dostupné techniky definované pro integrované povolování. Výnos z poplatků za znečišťování je do roku 2016 včetně příjem SFŽP, od roku 2017 se bude dělit mezi SFŽP (65 %), stát (10 %, účelová vázanost) a kraj (25 %, účelová vázanost). Novým nástrojem jsou tzv. nízkoemisní zóny (zóny s omezením

ZDROJ: WWW.BRNO.CZ

Novela stavebního zákona mění proceduru projednávání územních plánů.

provozu motorových silničních vozidel), které může na svém území stanovit vyhláškou obec, a to při překročení některého z imisních limitů, ve zvláště chráněných územích a lázeňských místech.

Schválen byl i **zákon o obchodování s emisními povolenkami**, který kromě jiného řeší rozdělení peněz, které stát na aukcích povolenek utrží. Polovina příjmů půjde do státního rozpočtu, druhá polovina bude rozdělena mezi SFŽP a MPO. SFŽP bude z těchto prostředků financovat pokračování zateplovacího programu Zelená úsporám. Definitivně schválen byl i **zákon o hospodaření energií**. Jedná se především o transpozici směrnice o energetické náročnosti budov (povinnosti, které se váží ke kvalitě zateplování, štítkování energetické náročnosti budov).

Schválena byla také rozsáhlá **novela stavebního zákona** (zákonem č. 350/2012 Sb.), která nabude účinnosti od 1. 1. 2013. Jedná se o nejvýznamnější novelu zákona od jeho schválení. Změny na úseku územního plánování jsou následující. Politika územního rozvoje jako celorepublikový územní plán bude nově projednávána i na povinném veřejném projednání a veřejnost bude mít možnost připomínkovat i zprávu o jejím uplatňování. Ministerstvo životního prostředí musí svoje stanovisko v procesu strategického

posuzování vlivů (SEA) uplatnit nejpozději do 60 dnů, v opačném případě je možno schválit Politiku územního rozvoje i bez tohoto stanoviska. Každý může nově připomínkovat i návrh zásad územního rozvoje (územní plán kraje). Námitky i připomínky bude možné uplatnit ještě 7 dnů ode dne veřejného projednání Zásad územního rozvoje. Režim pro uplatnění stanoviska Ministerstva životního prostředí je obdobný jako u Politiky územního rozvoje, obdobně bude možné i připomínkovat návrh zprávy o uplatňování Zásad, která bude připravována jednou za 4 roky.

Nově jsou zpřesněny také lhůty pro připomínkování územních plánů (15 dnů pro veřejnost, 30 dnů pro dotčené orgány státní správy). Zrušena byla fáze konceptu při přípravě územního plánu. Námitky proti návrhu územního plánu budou moci vedle oprávněného investora a zástupce veřejnosti nově podávat kvalifikovaní vlastníci pozemků a staveb, kteří budou návrhem řešení dotčeni. Tyto námitky budou mít právo podávat v rozsahu celého územního plánu. Dojde-li ke zrušení celého územního plánu, naváže se při pořizování nového plánu na poslední úkon, který nebyl zrušením zpochybněn. Ekologické nevládní organizace jako účastníci územního řízení budou mít právo podávat svoje připomínky pouze v rozsahu, který je určen dotčením veřejného zájmu chráněného zvláštním předpisem – typicky tedy v rozsahu zákona o ochraně přírody a krajiny. Změněno bylo také účastenství ve stavebním řízení, účastníkem řízení tak budou pouze takoví vlastníci sousedních nemovitostí, jejichž vlastnické právo může být prováděním stavby přímo dotčeno, a ekologické nevládní organizace, pokud mohou být stavebním povolením dotčeny veřejné zájmy chráněné podle zvláštních právních předpisů a o těchto věcech nebylo rozhodnuto již v územním řízení. Podstatně zpřísněno bylo také stavební řízení pod vedením autorizovaného inspektora, právo stavět tak již nově nevzniká na základě certifikátu autorizovaného inspektora, ale až po jeho oznámení stavebnímu úřadu. Stavební úřad má přitom na přezkum a zrušení certifikátu 30 dnů, v této lhůtě k němu mohou být podávány námitky osobami, které by jinak byly účastníky stavebního řízení.

V různých fázích projednání ve vládě či Parlamentu ČR jsou pak návrhy nového zákona o národním parku Šumava a novely zákonů o odpadech, o ochraně přírody, o zákazu těžby břidlicových plynů či o integrované prevenci. O těch všech však pojednáme až v příštím čísle.

Milan Damohorský, Petra Humlíčková

Zapojení vlastníků a hospodářů do péče o přírodu

TEXT PAVEL PEŠOUT

Zákon o ochraně přírody a krajiny 114/1992 Sb. (ZOPK) zapojuje do péče o přírodu a krajinu hospodáře, když říká: „*Vlastníci a nájemci pozemků zlepšují podle svých možností stav dochovaného přírodního a krajinného prostředí za účelem zachování druhového bohatství přírody a udržení systému ekologické stability.*“ (§ 68, odst. 1). Předpokládá se, že tak budou činit dobrovolně, dle svých ekonomických a kapacitních možností.

Zákonodárce předpokládal uzavírání dohod o způsobu hospodaření a dohod o provádění aktivní péče o pozemky z důvodů ochrany přírody (§ 68, odst. 2 ZOPK). Zároveň ukotvil možnost poskytnout finanční příspěvek vlastníkům nebo nájemcům pozemků za předpokladu, že se tito zdrží určité činnosti, nebo provedou dohodnuté práce (§ 69 ZOPK).

Nesmělé začátky uzavírání dohod s vlastníky

ZOPK nestanovil, jakým režimem se dohody řídí. Z hlediska charakteru smlouvy, kdy je orgán ochrany přírody (jedna smluvní strana) jako orgán veřejné správy ve vrchnostenském postavení vůči druhé smluvní straně, osobě soukromého práva (vlastníkovi, nájemci), která se zavazuje konat (nebo naopak zdržet se) některé činnosti ve prospěch ochrany přírody, tedy ve veřejném zájmu, bylo však od počátku ukotvení institutu dohod v r. 1992 zřejmé, že by mělo jít o smlouvu veřejnoprávní.

Obecná právní úprava institutu veřejnoprávních smluv ale chyběla, proto byly dohody uzavírány jen výjimečně s podpůrným využitím občanského zákoníku. Pokud byl zároveň poskytován finanční příspěvek, byla většinou využívána forma smlouvy o dílo. (I základní

Dnes, po dvaceti letech od přijetí zákona o ochraně přírody a krajiny, můžeme konstatovat, že v běžné praxi státní ochrany přírody jsou vytvořeny legislativní a formální podmínky pro plnohodnotné využití původně v zákoně zamýšlených nástrojů zapojujících hospodáře do realizace opatření ve prospěch ochrany přírody a krajiny. Jde o významný posun zejména pro pozemkové spolky a ZO ČSOP dlouhodobě pečující o konkrétní území.

dotační nástroj určený na financování péče o zvláště chráněná a přírodně cenná území – Program péče o krajinu – až do r. 2011 počítal s poskytováním příspěvku v chráněných územích prostřednictvím orgánu ochrany přírody formou smlouvy o dílo). Toto řešení však nebylo korektní z více důvodů, zejména upřednostňování vlastníků a nájemců ve smyslu ZOPK před jinými „dodava-

teři“ bylo v zjevném nesouladu s pravidly pro hospodářskou soutěž. Řada základních organizací ČSOP desetiletí pečujících o chráněné území ve svém okolí se s tímto problémem jistě setkala. K vygradování došlo zejména se zahájením financování péče o chráněná území z Operačního programu Životní prostředí, kdy orgány ochrany přírody ukončily spolupráci s těmito organizacemi, byť měly k území vlastnický či nájemní vztah, a péči svěřovaly na základě hospodářské soutěže komerčním firmám.

Řešením jsou veřejnoprávní dohody

Až v novém správním řádu (zák. 500/2004 Sb.), který nabyl účinnosti k 1. 1. 2006, byla veřejnoprávní smlouva upravena. Správní řád mj. vymezuje některé základní znaky smluv, především stanoví, že jsou ze strany správních orgánů uzavírány za účelem plnění úkolů veřejné správy, v souladu se zákonem a veřejným zájmem, že vždy musí mít písemnou formu, vztahují se na ně zásady správní činnosti (podpůrně se použijí ustanovení o správním řízení či zásadách správní činnosti) a jsou přezkoumatelné soudem.

Zásadní vyjasnění problematiky přinesl nálezn Ústavního soudu z 8. 7. 2010

Jednou z lokalit, o které se pozemkový spolek léta dobře staral a před několika roky z ní byl navzdory existenci nájemních smluv téměř vytlačen, je Milská stráň. Aktivní péči se povedlo udržet pouze na pozemcích, které ČSOP předtím vykoupil – ovšem bez jakéhokoli finančního příspěvku. Změní se to nyní?

FOTO: VLASTISLAV VLAČIHA

FOTO: EVA ZATLOUKALOVÁ

Netopýři

Netopýři a vrápenci jsou noční živočichové, kteří loví svoji potravu v noci. Vysílají signály, které se od kořisti odrážejí, a vlny se šíří zpět k netopýřovi. Tak letouni poznají, kde je jejich kořist.

Hry se může účastnit libovolný počet hráčů, nejméně dva. Vhodný terén je louka nebo hřiště.

Pomůcky: šátky a zvukové zařízení (lžička a ešus, nebo píšťalka)

Netopýři si nejdříve prohlédnou terén, aby si byli jistí, že nikam nespadnou. Pak se rozmístí na ploše a zavážou si oči šátkem.

Moucha (1 nebo 2 podle počtu hráčů) si stoupne na okraj hrací plochy a začne vysílat signály (v pravidelných intervalech udeří lžičkou do ešusu, nebo zapíská). Netopýři mají za úkol mouchu chytit. První, kdo se dotkne mouchy, si sundá šátek a jde si sednout mimo hrací prostor. Ostatní zůstávají ve hře. Moucha se přemístí do jiné části louky a opět začne vysílat signály. Po ulovení se opět přemísťuje tak dlouho, dokud se všichni netopýři nenasytí.

Krmítka

Krmítko z kokosového ořechu

Potřebujeme: kokosový ořech, provázky, pilku, vrtačku

Ořech rozřežeme pilkou na dvě části a vyndáme bílou vrstvu. Do okrajů vzniklých místiček navrtáme dírky, kudy provlečeme a upevníme provázky tak, aby vznikla miska se stříškou.

FOTO: PETRA ORÁLKOVÁ

(Pl. ÚS 8/08, 256/2010 Sb.), který poskytl kompletní výklad § 68 a § 69 ZOPK. Ústavní soud ve svém nálezu dochází k několika důležitým závěrům. Především výzvu orgánu ochrany přírody vlastníkům (či nájemcům) k provedení určitého „zásahu ke zlepšení přírodního a krajinného prostředí“ shledal individuálním správním aktem – rozhodnutím (přesto, že jej zákonodárce označil formálně jako „výzvu“) – a poskytnutý příspěvek podle dohody pojmenovává jako nárokový (přesto, že zákonodárce uvádí, že příspěvek „může“ být poskytnut).

Pro organizace státní ochrany přírody, bylo třeba dále vyjasnit, že poskytnutí příspěvku podle § 69 ZOPK je v souladu se zákonem č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů.

Změna směrnice Programu péče o krajinu MŽP

Orgány ochrany přírody uzavírají veřejnoprávní smlouvy a příspěvek poskytují ze svého rozpočtu. Tak je tomu např. u Jihomoravského kraje, který uzavírá odděleně dohodu o způsobu hospodaření podle § 68 ZOPK a návazně dohodu o poskytnutí příspěvku podle § 69 ZOPK.

AOPK ČR a z významné části i většina národních parků hradí náklady na péči o zvláště chráněná území z Programu péče o krajinu MŽP, ev. jiných rozpočtových i mimorozpočtových programů či zdrojů. V roce 2012 byla směrnice Programu péče o krajinu

upravena tak, aby umožňovala hrazení finančního příspěvku na základě veřejnoprávních smluv. Příslušně byla upravena i dokumentace k Operačnímu programu Životní prostředí.

V roce 2012 tedy mohla AOPK ČR již v běžné agendě využívat institutu veřejnoprávních smluv upravujících jak způsob hospodaření, tak poskytnutí příspěvku vlastníkově či nájemci. Smlouvy uzavírají regionální pracoviště AOPK ČR – správy CHKO, jako věcně a místně příslušné orgány ochrany přírody. Smlouvy jsou uzavírány s vlastníky (v případě zájmu přednostně) či nájemci pozemků a upravují způsob hospodaření na jejich pozemcích. Ve smlouvách jsou podrobně specifikována opatření vyplývající z plánu péče o konkrétní zvláště chráněné území (ev. ze schváleného záchraného programu), zejména jejich rozsah, specifikace a termín provádění. Může být dohodnuto i zdržení se vybraných činností či jiné úpravy hospodaření z důvodu ochrany přírody. Je preferováno uzavírání víceletých smluv (v souladu s vyhláškou č. 395/1992 Sb. až na pět let). Příspěvek se poskytuje na prokázané materiálové náklady v částce ne vyšší než obvyklé. AOPK ČR využívá svého „ceníku obvyklých opatření“, který umožňuje nastavit příspěvek přiměřeně a také porovnatelně ve všech regionech. Příspěvek je vyplácen po kontrole provedených opatření zpětně na základě vyúčtování.

*Autor je náměstkem ředitele Agentury ochrany přírody a krajiny ČR.
Kontakt – pavel.pesout@nature.cz*

Hry v přírodě

Inspirací pro tyto hry jsou knihy *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*, Jan Neuman, a *Velká encyklopedie her I. Hry v přírodě*, Miloš Zapletal.

Vajíčko do hnízda

Vajíčko se zakutálelo daleko od hnízda. Vaším úkolem je vajíčko pomocí dvou plachet donést do bezpečí. Hra je nejméně pro čtyři hráče.

Pomůcky: 2 plachty (šátky, deky, prostěradla... – velikost podle počtu hráčů)

Dvojice či skupiny stojí naproti sobě a drží plachty. Uprostřed jedné plachty je vajíčko (tenisák nebo pěnový míček). Hráči se snaží z plachty přehodit nebo překutálet míček na druhou plachtu (ta se ho snaží chytit). Nyní je vajíčko na druhé plachtě. První skupinka se posune dopředu a postaví další část dráhy. S plachtou, na které je vajíčko, se nesmí chodit!

Hnízdo, do něhož je třeba vajíčko dopravit, je buď předem ukázané, nebo je součástí hry ho cestou najít.

FOTO: PETRA ORÁLKOVÁ

Pečené zvonečky na vánoční strom

Potřebujeme: kelímek od jogurtu, klacík, provázek, olej, otruby, hrubou mouku, vajíčko, semínka (slunečnici, proso, pšenici, lesknici...)

Do dna kelímku uděláme otvor a provléčeme jím provázek, který u hrdla kelímku zavážeme o klacík. U dna kelímku musí být provázek dostatečně dlouhý na zavázání. Kelímek vymažeme olejem, aby šel potom zvoneček lépe vyndat z formičky.

Z vajíčka, otrub, hrubé mouky a semínek uděláme hustou hmotu, kterou napěchujeme do kelímku. Zvoneček dáme na 2 minuty do mikrovlnné trouby. Potom špejlí zjistíme, jestli je směs propečená i uprostřed, pokud ne, necháme ho ještě další minutu propéct.

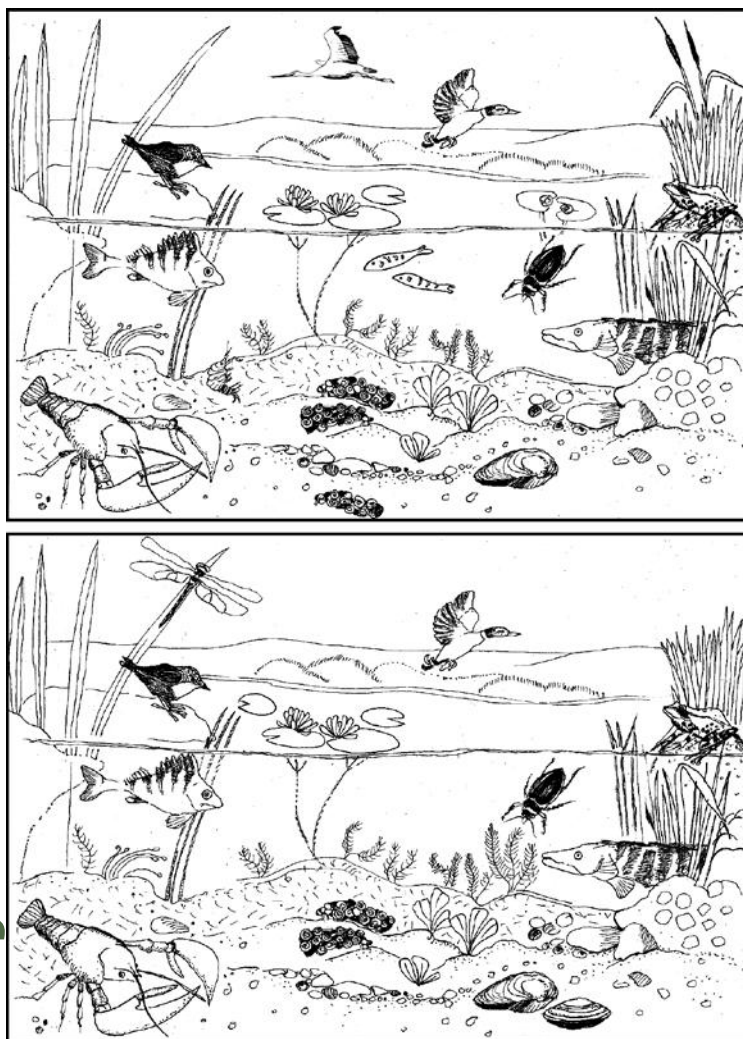
Upečený zvoneček vyndáme z formy. Některé kelímky od jogurtu změni tvar a zvoneček jde pak vyndat snadněji.

Krmítko je vhodné na období oblevy.

FOTO: PETRA ORÁLKOVÁ

Najdi deset rozdílů

Připravila Petra Orálková, Ekocentrum Iris Prostějov. Kontakt – iris@iris.cz

FOTO: JAN MORAVEC

Kauzy 80. let

Časopis Naší přírodou nepatřil, na rozdíl od „sesterské“ Niky, zrovna k bojovným periodikům. Přesto se i na jeho stránkách začaly ve druhé polovině 80. let objevovat komentáře k různým kauzám, které v té době „hýbaly“ ochranou přírody.

Přetištěný text je částí dopisu Jana Zemana, reagujícího na zprávu o plánované přehradě v srdci Křivoklátska. Byl otištěn ve druhém čísle VII. ročníku (v roce 1987).

Autor upozorňuje na záměr postavit vodní dílo s přečerpávací vodní elektrárnou na území chráněné krajinné oblasti Křivoklátsko, jedné ze tří biosférických rezervací UNESCO v ČSSR. Z článku vyplývá, že se s naprostou samozřejmostí počítá se zatopením zhruba 100 ha státních přírodních rezervací, chráněných na základě zákona č. 40/1956 Sb. o státní ochraně přírody, s těžkým narušením CHKO Křivoklátsko, chráněné na základě téhož zákona, a se zánikem jedné ze tří čs. biosférických rezervací UNESCO.

Domnívám se, že jde o typický příklad praxe resortismu, jež systematicky jedná nejen v rozporu s celospolečenskými potřebami, ale v řadě případů se nezastavuje ani před platnými zákony. Suverénní předkládání projektů, jež předpokládají porušování platného právního řádu, nastoluje otázku, k čemu jsou nám více či méně dobré zákony, když praxe postupuje nejednou v rozporu s nimi. ...

Zamýšlené vodní dílo Křivoklát není ojedinělým příkladem hrubého porušování zákona o státní ochraně přírody. Stejný osud hrozí státní přírodní rezervaci Jezeří v Krušných horách v souvislosti s pokračující povrchovou těžbou uhlí na dole Čs. armády. FMPE již čtyři roky disponuje s výjimkou pro ¾ území rezervace Jezeří a od letošního roku i pro zbytek této rezervace. Pro

zajímavost, původně se počítalo i s odtěžením zámku Jezeří, památky první kategorie, od tohoto záměru však bylo po četných protestech upuštěno.

Dnes už zapomenuté je zrušení rezervace Ostrov kormoránů na Dunaji. Rybáři si vymohli v rozporu se zákonem souhlas s odstřelem jistého počtu údajně přemnožených kormoránů, hlavního chráněného objektu v rezervaci. Počet kormoránů povolených k odstřelu byl podstatně překročen. Zbylí kormoráni přesídlili na bezpečnější lokality.

Jiným příkladem hrubého dlouhodobého porušování zákona o státní ochraně přírody je způsob výstavby rekreačních objektů v Krkonoších. Ač statut Krkonošského národního parku mluví jednoznačně, výstavba rekreačních kapacit probíhala a probíhá ve směr živelně a v rozporu s požadavky ochrany přírody. Územní plán rajonu Krkonoš měl řadu nedostatků a hlavně nebyl respektován. Výsledkem jsou rekreační kapacity několikanásobně převyšující rekreační způsobilost Krkonoš, ekologicky i jinak nevyhovující dopravní obsluha, hluboké zaostávání čištění odpadních vod aj. Ani vydání zákazu budování a rozšiřování rekreačních objektů situaci výrazněji neovlivnilo, neboť zákaz nebyl respektován. Samostatnou kapitolu tvoří obnova Labské boudy, devastující část rezervace Prameny Labe, a snaha obdobným způsobem obnovit Jestřábí, resp. Obří boudu (na úkor rezervace Kotelní jámy, resp. Úpská rašelina).

Charakteristické je i znemožňování realizace zákona o státní ochraně přírody. Vyhlášení chráněných území na zemědělské půdě vesměs „neprojde“ s odkazem na zákon o ochraně zemědělského půdního fondu, a to i když jde o půdu jednoznačně zemědělsky nevyužitelnou. Podobně se „meliorují“ i pozemky, jež pro zúrodnění nemají předpoklady. Kromě výrazného urychlení procesů eroze se při těchto pseudomelioracích ničí mnohá stanoviště chráněných, zejména mokřadních druhů. Podobně nemohla být vyhlášena chráněná krajinná oblast Pálava v rozsahu navrhovaném státní ochranou přírody. (O důsledcích soustavy Novomlýnských nádrží Naší přírodou informovala.) ...

Čtenářům Naší přírodou je známa i devastace Podkomorských lesů u Brna výstavbou autodromu, realizovaná v rozporu s územním plánem města Brna, lesním zákonem a platnými finančními předpisy.

...Projekty předpokládající porušování platných zákonů nelze trpět, ať jsou odůvodňovány jakýmkoli způsobem. Diskusi o možnosti porušovat platné zákony nelze připouštět. Jinak se ona provokativní otázka, zda platí platný právní řád či výjimky poskytované z něho, resp. nezákonnost, nepřestane objevovat.

Ne že by mnohé z toho, jen s jinými detaily, neplatilo i o čtvrt století později, ve zcela jiném politickém systému...

Spolupráce mezi ČSOP a společností NET4GAS běží již šestým rokem. Nejviditelnějším výstupem této spolupráce je více jak pět desítek zpřístupněných lokalit. Jubilejní padesátou lokalitou se stala naučná stezka Housle.

Housle

50. lokalita

Blíž přírodě

TEXT JAN MORAVEC

Houslemi je nazývána pískovcová rokle, ležící na severozápadním okraji Prahy. Takřka neznámé místo, pozoruhodné z mnoha hledisek přírodních i historických.

Jak udělat stezku?

Kdysi v Houslích už naučná stezka byla. Ta však již dávno podlehla zubu času. Když jsme se ve spolupráci s městskou částí Praha-Lysolaje rozhodli naučnou stezku obnovit, bylo jasné, že by nemělo jít o kopii té původní, jejíž texty, postrádající téměř jakoukoli grafiku, připomínaly spíše stránky opsané z encyklopedie. Stezka se musí věnovat zajímavostem samotných Houslí, ne obecným definicím a zákonitostem. Chce to panely, které budou na první pohled pěkné, zajímavé, aby kolemjdoucí přiměly přečíst si je. Nesmíme zapomenout na děti. A protože v Lysolajích a okolí bydlí i hodně cizinců, domluvili jsme se také na krátkých souhrnech v angličtině.

Jak už bylo řečeno, Housle oplývají mnoha pozoruhodnostmi. Tak třeba

geologie a geomorfologie, které jsou hlavním důvodem, proč byly v roce 1982 vyhlášeny chráněným územím. Dnes již neexistující potok zde vyhloubil několik set metrů dlouhý kaňon ve vrstvách čtvrtohorních spraší, druhohorních křídových pískovců a starohorních metamorfovaných břidlic. Je tak názornou ukázkou tzv. transgrese, tedy nasedání vrstev, mezi jejichž uložení ve skutečnosti uplynuly desítky milionů let. Nebo zdejší vegetace (zejména mechy), která vlivem teplotní inverze připomíná spíše nějaké horské údolí, byť se nacházíme tři sta metrů nad mořem. Místní pískovny a cihelny, které odkryly pozůstatky čtvrtohorní zvířeny i doklady takřka nepřetržitého osídlení od mladší doby kamenné. V jedné z bývalých cihelen starý sad, který je zajímavou sbírkou ovocných odrůd, především třešní, běžných ve středních Čechách počátkem 20. stol. Divadlo, které se v rokli před šedesáti lety hrávalo, byť dnes už chce představit si zde hlediště a jeviště skutečně bujnou fantazií. A samozřejmě Zázračná

FOTO: PATRIK SLÁMA

studánka – vydatný pramen s mariánskou kapličkou opředený mnoha legendami, který je dodnes duchovním i společenským centrem celého okolí.

Naplnit tabule obsahem tedy nebyl problém. Větším oříškem se ukázalo dohledat některá konkrétní fakta či dokumenty. Materiály městské části nestačily, a tak jsme se vypravili do archivu Agentury ochrany přírody a krajiny, do archeologického oddělení městského muzea, různé známé (i neznámé, nalezené za pomoci internetu) jsme prosili o dourčení toho a onoho či poskytnutí nějakých zajímavých fotografií.

A co pro děti? Hned záhy se zrodila myšlenka figurky Lišáka hrajícího na housle, který by mohl dělat dětem průvodce. Lišák je totiž erbovním zvířetem Lysolaje. Posléze zůstal Lišák houslista pouze na úvodní tabuli, na ostatních pozoruje ptáky, zkoumá mech, sází stromy či češe ovoce; podle toho, o čem která tabule pojednává. A samozřejmě dává dětem různé úkoly, otázky nebo navrhuje hry pro to které místo. Zkuste si třeba prohlédnout důkladně mech, odhadněte rychlost vody v potoku, vyzkoušejte si prstové bludiště...

Výsledek snažení můžete posoudit sami. Stezka začíná na zastávce pražské MHD Lysolaje, kam jezdí autobusy od metra Dejvická.

Autor je redaktorem časopisu.

Kontakt – kn@csop.cz

FOTO: PATRIK SLÁMA

Po stopách prince Charlese do Hostětína

Na Uherskohradištsku, na úpatí Bílých Karpat, které jsou vyhlášeny biosférickou rezervací UNESCO, leží v harmonické krajině s mozaikou listnatých lesů, luk a ovocných sadů vesnice Hostětín. Jméno této vesnice je od 90. let

20. století skloňováno mezi odborníky i veřejností po celé České republice.

TEXT HANA MACHŮ

Centrum Veronica Hostětín poskytuje vzdělávání v oblasti ekologie a udržitelného rozvoje. Nabízí semináře na různá ekologická témata, exkurze po realizovaných ekologických projektech a odborné či řemeslné kurzy pro široký okruh zájemců.

Ekologické stavitelství? To je pasivní dům!

Seminární centrum je unikátní nejen svým posláním, ale i jako samotná stavba. Je totiž praktickou ukázkou ekologického stavitelství – bylo navrženo jako pasivní dům s minimální spotřebou energie. Prostory byly postaveny v duchu myšlenky „moderně a tradičně“. Proto zde byla využita kombinace

nejmodernějších technologií a materiálů, napomáhajících maximální úspoře spotřeby energie, a přírodních materiálů a principů, známých po dlouhá staletí. Systém řízeného větrání se zpětným ohřevem vzduchu, tzv. rekuperaci, špičková okna s trojskly a další technologické prvky tak doplňuje například použití slaměných balíků v izolaci stěn a stropů, hliněné omítky v naprosté většině interiéru či dřevěné modřínové obložení ubytovací části.

Ekologický provoz

Šetrný přístup k životnímu prostředí se uplatňuje i při provozu Centra. Pokoje jsou vybaveny dřevěným nábytkem s certifikátem šetrného lesního hospodaření FSC, podlahy jsou pokryty tzv. marmoleem vyrobeným (mimo jiné) z lněného oleje a pryskyřic, certifikát ekologicky šetrného výrobku mají i lůžkoviny či používané čisticí prostředky.

Snaha o propagaci zdravého životního stylu je zaměřena také do kuchyně Centra. „Hostům se snažíme zabezpečit stravu v souladu s naším přesvědčením – s minimálními dopady na životní prostředí a lidské zdraví. Proto najdete v jídelničce velký podíl BIO potravin. Využíváme především místní a sezónně příslušné suroviny, abychom snížili negativní dopady přepravy, skladování a konzervování a přispěli místní ekonomice. Nákupem produktů se značkou Fair Trade (u exkluzivních potravin, jako je káva, čaj či kakao) podporujeme spravedlivější obchod s rozvojovými zeměmi,“ říká provozní Centra, paní Bolečková.

FOTO: ARCHIV ČSOP VERONICA

Důvodem zájmu je řada modelových ekologických projektů, které se v obci nacházejí. Prvním z nich byla výstavba kořenové čistírny odpadních vod v roce 1996, záhy následovaná celou řadou dalších ekologických počínů – stavbou obecní výtopny na biomasu, moštárny produkující mošt v BIO kvalitě, instalací slunečních kolektorů a fotovoltaických elektráren, rekonstrukcí staré sušárny ovoce, instalací úsporného veřejného osvětlení a řadou dalších projektů.

Centrum Veronica Hostětín

V říjnu 2006 byly tyto aktivity zastřešeny dokončením stavby seminární budovy Centra Veronica Hostětín s přednáškovým sálem pro 60 osob a ubytovacím objektem pro 25 hostů.

FOTO: ARCHIV ČSOP VERONICA

FOTO: NADJA MEISTER

Princ Charles při návštěvě Hostětína.

Přijďte pobýt...

Kromě pořádání vzdělávacích akcí, jejichž přehled naleznete na webu Centra, vycházíme v Hostětíně vstříc i těm, kdo chtějí na vlastní kůži vyzkoušet bydlení v pasivním domě a strávit zde například svou dovolenou, či chtějí zorganizovat své kurzy či semináře v příjemném a ekologickém prostředí. Centrum nabízí k pronájmu svůj konferenční sál a možnost ubytování v 10 pohodlně zařízených pokojích s vlastním příslušenstvím.

Přáli bychom si, aby se Centrum Veronica Hostětín stalo „centrem“ setkávání zájemců nejen o ochranu životního prostředí či o ekologické stavitelství, ale příznivců zdravého životního stylu obecně. Aby si lidé pomalu zvykali jezdit za vzděláním, inspirací či odpočinkem do míst, kde je čistý vzduch, zdravá strava a ekologicky smýšlející lidé.

Při pobytu skupin rádi nabídneme i doprovodný program – vycházku do

krajiny Bílých Karpat s průvodcem, povídání o domácí ekologii, o tradičních řemeslech a místních řemeslnících nebo o využívání obnovitelných zdrojů a úsporných technologií. To vše doprovodíme i praktickými ukázkami a praktickou činností. Samozřejmě jsou lektorované exkurze po hostětínských ekologických projektech, které vám po objednání rádi připravíme.

Zelená dovolená

Přijedete-li do Hostětína na dovolenou, je pro vás připravená opravdu bohatá nabídka výletů, při kterých můžete poznat Bílé Karpaty, místní přírodu a tradice. Po příjezdu vás bude čekat na pokoji welcome drink, ale ne žádné šampaňské jako jinde! Zde dostanete lokální produkt z okolních jabloní – slavný hostětínský BIO mošt, který vám dodá energii na poznávání Hostětína.

kam chodila Johanka do podzemí za skřítky, kde žil vodník, jak se stavěl hrad Světlov? V tom případě můžete využít další nabídky Centra Veronica. Na výlety s příběhem vám bude k dispozici podrobná mapa okolí obce, kde jsou všechny stezky vyznačeny.

No, a pokud chcete při své dovolené i další zážitky, můžete vyzkoušet pobyt s programem. Buď tábor pro rodiče s dětmi anebo program Zelená dovolená, při kterém můžete vyplnit svůj volný čas mezi výlety nějakou společnou aktivitou – vyzkoušením řemesla, společným pečením jablečného moučniku, ručním lisováním moštu či tancem v kroji, který vás lektor naučí.

A pokud vám bude Hostětín malý, můžete navštívit blízké lázně Luhačovice, muzea (Bojkovice, Slavičín, Brumov), lesopark Slavičín, zámek Nový Světlov či hrad Brumov nebo se vydat

FOTO: ARCHIV ČSOP VERONICA

Z obce vychází hned 3 naučné stezky. Jedna provází po ekologických projektech. Druhá spojuje dřevěné Sochy v krajině, které jsou na celkem 15 významných místech v okolí obce. Poslední naučně-umělecká stezka Naokolo Hostětína, nově vybudovaná až v roce 2011, seznamuje návštěvníky s tím, jak se zde dřív žilo, jak se slavily svátky, jak se místní živili, kde pracovali, jak trávilí volné chvíle... Průvodcem na stezce je imaginární místní pamětník a každý panel je zároveň i výtvarným dílem – sochou, které vytvořil brněnský výtvarník Rostislav Pospíšil.

Nebo jste přijeli s dětmi a chcete jít na výlet s příběhem? Chcete vědět,

například do ZOO Lešná. Máme připravený přehled všech zajímavostí z blízkého i vzdálenějšího okolí.

Po stopách prince Charlese?

Princ Charles si obec prohlédl v roce 2010, při své návštěvě České republiky. Chtěl uvidět hostětínské ekologické aktivity, místní řemesla, tradiční výroby, ochutnat mošt a poznat pohostinnost zdejších obyvatel.

Pokud se vydáte po jeho stopách, tak se každopádně nudit nebudete. Přesvědčte se sami. Je kam jít...

*Autorka je programovou ředitelkou
Centra Veronica Hostětín.*

Kontakt – hostetin@veronica.cz

Další informace

o Centru Veronica Hostětín
při ZO ČSOP Veronica najdete
na webových stránkách
www.hostetin.veronica.cz.

Kontakt – e-mail:
hostetin@veronica.cz,
tel.: 572 630 670, 608 426 029

Dospělí členové ČSOP mají v rámci
programu Zelená karta slevu
na ubytování 10 %.

Poloostrov Krym – přes dva tisíce kilometrů vzdálená autonomní oblast ukrajinského státu.

Pro botanika rozhodně zajímavá destinace.

Botanická expedice na Krym

TEXT JAROSLAV PODHORNÝ

FOTO: PETRA EVA SOUČKOVÍ

Ze severu fragmenty chladné pelyňkové stepi, více na jihu i zbytky stepí kavylových. Za hradbou hor vysokých přibližně jako naše Jeseníky je jižní část, chráněná před severními studenými větry, s teplým klimatem podobným středomořskému. Teplomilné rostliny původem z jižních oblastí, na horách naopak i rostliny, které se objevují v oblasti Kavkazu. Zkrátka Krym je neobyčejně bohatá oblast s různorodou květenou. Včetně 130 rostlin endemických, to znamená druhů, které rostou na Krymu a nikde jinde na světě. Studium internetových odkazů jsme si vytipovali místa, která bychom chtěli navštívit. Kontakty s místními botaniky a správami místních rezervací byly zpočátku nadějně, později ovšem zájem z jejich strany opadl a zůstaly nám pouze dva, kterých jsme využili. Dorozumívacím jazykem je ruština – na Krymu žije údajně 65 % obyvatel ruské národnosti. Měnou je ukrajinská hřivna – asi 2,60 Kč. Při výměně z dolarů se směňují pouze bankovky vytištěné po roce 1992! Potraviny v obchodech jsou o něco málo levnější než u nás.

Step i hory

Termín výpravy na přelom května a června jsme si určili pro dobu fenologického optima – to je údobí, kdy by mělo kvést nejvíc rostlin. Nakonec z toho stejně byla loterie. V lednu byly na jihu patnáctistupňové mrazy, které tu obvykle vůbec nebývají, začátkem května bylo mimořádně teplo, které tu také běžně nebývá, a v průběhu expedice zase teplo nebylo, což též není obvyklé. Důsledek byl ten, že nám některé druhy rostlin včetně orchidejí předčasně odkvetly, některé zase už kvetly předčasně a koupali jsme se ve studeném moři.

Expediční autobus dorazil na okraj Krymského poloostrova k Perekopské šíji vinou několikahodinového čekání na hranicích a zejména stavu ukrajinských silnic až třetí den večer. Projeli jsme městečko Armyjansk s mnoha zbraněmi z poslední války, vystavenými zde jako památníky, a postavili tábor na břehu mělkého mořského zálivu. Ráno jsme se vyhrabali ze stanů a hleděli na nádhernou ranně orosenou pelyňkovou step, která byla místy v depresích zasolená a bohatá na sla-

nomilné rostliny. Dali jsme se do řeči s místním starším pánem. Vyprávěl nám, jak se tu za války strašně bojovalo. Padlo tu při obraně přístupu na Krym sto tisíc obránců, a prý minulý týden znovu pohřbívali ostatky vojáků, které se obnažily z mělkých hrobů. Teprve potom jsme si všimli reliéfu terénu se zbytky obranných postavení.

Naše cesta vedla směrem na Sevastopol. Dvě zastávky po cestě jsme využili na studium ruderální a plevelné vegetace – rostl zde koukol, prorostlík okrouhlostý, ostrožka východní, lněnka rolní či štěničník paprskující. Skalnatou krajinou jsme projeli okrajem Sevastopolu a zastavili na okraji rezervace Bajdarsky zakaznik, který je vlastně rozvolněná teplomilná dubohabřina. Potěšil nás tam kvetoucí jazyček kozlí, udivil prorostlík keřovitý – místní expanzivní keř, nebo zajímavá planá hrušeň hlošinolistá. Za zmínku stojí druh áronu, který měl tmavofialový květ. Výbuch nadšení způsobil nález jedné z posledních kvetoucích comperií u svodidel při silnici.

Jižní pobřeží

Nelze opomenout následné dobrodružství při hledání místa na nocleh. Od Fororosu po Jaltu je celé pobřeží privatizováno. Na každé přístupové cestě značka zákaz vjezdu (až později jsme se dozvěděli, že tuto značku zde stejně nikdo nerespektuje). Na mapě označené kempy a tábořiště neexistují a k moři se dojet nedá. Všude samá závora, dokonce jsme narazili na vojáka ze samopalem. Už za tmy jsme dojeli až do Nikity východně od Jalty. Noční stavění stanů na parkovišti uprostřed botanické zahrady a ráno údiv nad piniemi a místními endemickými borovicemi nad stany. Zahrada se otevírala v devět. Zaplatili jsme si průvodkyni botaničku na rezervaci mys Martyan.

Byla to dobrá volba. Paní Jekatěrina Stěpanovna nás několik hodin provázela rezervací mimořádného významu s porosty mediteránních dubů, pistácií a planikou drobnolistou, která má hladkou červenohnědou borku. Celá rezervace je oplocená a chodí v ní stráž. Vstup jen s průvodcem.

Nikitská botanická zahrada je obrovská sbírka rostlin a stromů, založená již v roce 1812. Velmi bohatá je sbírka kaktusů. Bambusový les působí velmi exoticky. Ovšem výstava orchidejí byla chyták na návštěvníky. Za 20 hřiven stejné druhy orchidejí, které jsou u nás vystaveny v každém obchodě. No fuj. Pracovníkům zahrady se povedlo s mimořádným pracovním vypětím v uplynulé zimě ochránit celou sbírku před mimořádnými silnými patnáctistupňovými mrazy, které zde trvaly celý týden.

Na Angarském průsmyku ukazuje mapa kemp. Přivítala nás však zřícenina nedostavěného hotelu. Strážce nás nechal opodál utábořit za deset hřiven na osobu. Mohli jsme si dobít baterie a u lesa byl kohoutek se studenou vodou s hadicí na osprchování. Bufet prodavačka za dvě hodiny zavřela, asi abychom jí nevypili všechno pivo. Ráno nám strážce kempu ukázal cestu na Chatyr-dag. „Jděte podle značek na horu, namalovali je vaši lidi, když

Jeden z nejzácnějších „úlovků“ expedice – comperie.

FOTO: JAN MORAVEC

tu byli jako turisté!“ A taky jo, červená mezi dvěma bílými pruhy nás zavedla na bohatě rozkvetlou náhorní planinu zvanou jajla. Fotograficko-botanické hody se konaly několik hodin. Rozrazil hořcolistý – migrant z Kavkazu – a žlutý všivec *Pedicularis sibthorpii*, který je významnou léčivou rostlinou, jsou z místních rostlin dvě nejzajímavější. Chatyr-dag je z části zahrnut do Krymské přírodní rezervace. Velká část této horské rezervace nad Jaltou je uzavřená a lze ji navštívit jen na zvláštní povolení ukrajinské vlády. Jsou zde chaty politiků a prominentů Ukrajiny i Ruska.

Přejezd po místních křivolakých silnicích do sopečné části Krymu byl zdoluhavý. Od Alušty téměř po Sudak je geologické podloží kyselé a z botanického hlediska méně zajímavé. To se mění až u Sudaku, kde začínají sopečné horniny. Nevydrželi jsme a nechali zastavit autobus, abychom si nafotili rudohlávek jehlancovitý, který zde je hojný po příkopech u silnice.

Přírodní rezervace Karadag je unikátní komplex biotopů na vyvěřelých horninách. Byla založena v r. 1979. Zdejší prastarý vulkán začal činnost v době Jury před 150 miliony let a skončil před 50 miliony let jako podmořská sopka. Opakovanými výbuchy a vyzdvižením celého Krymu nad moře se vytvořil reliéf, kde na poměrně malé ploše k sobě přiléhají hřebeny, hluboké rokle a útesy nad mořem. Je zde asi 100 různých minerálů. Po zaplacení vstupného nás zavedli do výstavní síně, kde nám místní pracovnice přednáškou ve srozumitelné ruštině přiblížila zajímavosti rezervace. Poté se nás ujal průvodce, který bohužel nebyl botanik a mnoho toho neznal. Přesto jsme si tuhle rezervaci opravdu užili. Zajímavé byly druhy ruměnice, místní endemité stračka nebo bodlinatá astracantha. A to jsme se nedostali do nejvíce chráněných částí území. Prošli jsme okolo ruské radarové základny a vyprávěli nám, že v jednom sopečném kuželu měla sovětská armáda raketové sílo.

Kerčský poloostrov

Na poslední zastávku jsme zajeli až na Kerčský výběžek na východě Krymu. Projeli jsme starým, deset metrů vysokým obranným valem, který chránil řecké osady proti Skytům, a po hliněných cestách zanedbanými vesničkami

jsme se dostali do přírodní rezervace Opuk. Ruský kolega nás navigoval po telefonu. Co jeden hovor, to 200 Kč, a tak si několikrát zavolejte... Cesta stepí a závora se stanem pro strážce. Severní strana nás uvedla do obav, zda jsme správně. Všude samé porosty bolehlavu. Ale nakonec jsme došli k jeskyním s tisíci netopýřů, nafotili místní endemité katrán *Crambe mitridatis*, prošli kolem

Nahoře: krymský endemit – obrovský střevlík *Carabus scabrosus tauricus*, dole: u nás kriticky ohrožený prorostlík okrouhlostý.

FOTO: PETRA EVA SOUČKOVÍ

kolonie růžových špačků, obdivovali panenskou kavylovou stepní vegetaci. Průvodci, kteří za provádění vybrali od každého 40 hřiven, nás zavedli i na úplně panenské mořské pobřeží – písek z ohlazených úlomků lastur, pobřežní vegetace pro botaniky a koupání ve skoro teplém moři. Blízko byla velká laguna – pozůstatek přístavu starořeckého Kimmerik – plná vodních ptáků. Okolo deprese se zasolenou stepní vegetací.

Co říct na závěr? Jednoznačně lze Krym doporučit. Je to trochu divoký východ, nic se moc nedá plánovat a musí se často improvizovat. Je to dost daleko, ale zájemci o přírodu se to vyplatí.

Autor je předsedou ČSOP Hořepník.
Kontakt – podhorny.csop@seznam.cz

S JAKUBEM HRUŠKOU o Šumavě

Vášnivé spory kolem národního parku Šumava neutuchají. Jedním z jejich často citovaných aktérů je předseda Stínové vědecké rady národního parku, docent Jakub Hruška.

PTAL SE JAN MORAVEC

Co je vlastně Stínová vědecká rada?

Stínová vědecká rada je složená ze členů, kteří opustili Radu národního parku Šumava poté, co se stal ředitelem v roce 2011 pan doktor Stráský. Když na první Radě vystoupil se svým programem, jak hodlá s parkem nadále zacházet, tak jsme dospěli k názoru, že u toho v žádném případě nechceme asistovat. Abychom mohli svobodně komentovat, na základě našich znalostí, co se v parku děje, Radu národního parku jsme opustili a založili jsme Stínovou vědeckou radu. Skládá se z dvaadvaceti odborníků, kteří s problematikou Šumavy, lesů či národních parků a managementu chráněných území obecně mají nějaké dlouhodobé zkušenosti.

Doktor Stráský už ale v čele národního parku není. Má tedy Stínová rada ještě své opodstatnění?

Má, neboť jeho nástupce pokračuje ve stejném stylu, který doktor Stráský započal.

Ty jsi geochemik. Jak ses dostal k Šumavě, k problematice horských smrčín...?

Na Šumavě pracuji od začátku devadesátých let, zejména co se týče acidifikace vod a půd. Což samozřejmě s problematikou lesa jako ekosystému úzce souvisí. Z pohledu geochemické problematiky vody a půdy je zjevné, že například ponechání mrtvých stromů, mrtvé biomasy velmi přispěje ke zlepšení stavu půd. Protože rozpadající se dřevo má nezastupitelný podíl v regeneraci půd. Zejména horských, které jsou velmi chudé. A těžba odní má z těch ekosystémů výrazné zásoby živin. Což si lidé často neuvědomují,

FOTO: ARCHIV JAKUBA HRUŠKY

protože les funguje v horizontu staletí a tisíciletí a my na něj koukáme v horizontu jednoho našeho lidského života. Takže ty pozvolné drobné změny prostě nevidíme, ale ony tam jsou. A lesní hospodářství výrazně přispívá k dlouhodobé destabilizaci lesů, i když se to nezdá. Protože lesy mají zakódováno od přírody, že žijí samy ze sebe. To, že se les rozpadne, organická hmota se rozloží a vrátí zpátky do půdy, to je součástí toho koloběhu. My jsme ten koloběh narušili a vinou toho budem časem, obávám se, sklízet problémy v ještě větší míře.

Odpůrci bezzásahového režimu často argumentují mírou původnosti či nepůvodnosti šumavských smrčín. Jak moc je taková diskuse relevantní?

Já si myslím, že ta diskuse nemá žádný smysl. Jednak v takovýchto drsných klimatických podmínkách funguje velmi dobře přirozený výběr, selekce jedinců, kteří jsou schopní takové území dlouhodobě obývat, prostě probíhá kontinuálně bez ohledu na to, jak do toho člověk zasahuje nebo nezasahuje. Ale hlavně – princip, o který tu jde, je ve skutečnosti strašně jednoduchý. Někde v tomto našem obydleném a člověkem velmi využívaném středoevropském prostoru by mělo být místo, které člověk přestane využívat, aby příroda ukázala, jak by se skutečně vyvíjela, kdybychom do ní neintervenovali. K hájení tohoto principu člověk nemusí být odborník na kůrovec. Kůrovec je

pouze jednou jedinou drobnou součástí celého toho ekosystému.

Loňského léta vypukl spor, doprovázený i zásahy policie a několika soudními žalobami, o těžbu v lokalitě zvané Na Ztraceném. V čem je tahle lokalita tak mimořádná, že vyvolala takovou bouři? Nebyly to přeci první ani jediné takovéto zásahy na území národního parku?

Lokalita Na Ztraceném patří do pásma horských smrčín. Přesněji do podmáčených horských smrčín. A to jsou podle nás přesně ta místa, kde je potenciál, aby se nezasahovalo. Protože tyto lesy jsou relativně nejbližší svému původnímu stavu. Včetně toho, že je možná gradačně jednou za tři sta let sežere kůrovec. Proto si myslíme, že lokalita Na Ztraceném měla být ponechána v bezzásahovém režimu. Nehledě na to, že lokalita Na Ztraceném tvoří kapsu vklíněnou do relativně rovné hranice bezzásahovek a je zjevné, že čím bude bezzásahové území kompaktnější, tím lépe je hájitelné vůči jakýmkoliv vlivům. Nemá smysl udělat chráněné území, kde délka hranic bude mnoho a mnoho desítek kilometrů, budou v tom klky a laloky; pak je velmi obtížné třeba chránit ty lesy nižších poloh, aby do nich kůrovec nepřelétával. A kácením v lokalitě, která je ze tří stran obklopena bezzásahovými územími, se postupu kůrovce stejně nezabrání. Nelze si představit, že by snahy o potlačení kůrovce v této lokalitě mohly skončit něčím jiným, než jejím postupným úplným vykácením.

Jaká je situace letos?

Důležité je hlavně to, že gradace kůrovce samovolně ustoupila. Ten zásah na to neměl žádný podstatný vliv. Přesto, že správa národního parku loni na konci blokády prohlásila, že ho provedla tak, jak potřebovala a chtěla, a už nemá zájem tam nic dál kácet, letos na jaře měla lokalita Na Ztraceném jeden z nejvyšších výskytů kůrovce na Šumavě. Ono se dobře ví, že při zásazích proti kůrovci jde člověk vždycky za kůrovcem. Není schopný ho dostatečně předběhnout a zastavit, jediné snad za cenu obrovské holoseče, pokud by se celá ta oblast úplně vykácela. Naštěstí ale uplynulá zima kůrovci velmi nepřála, bylo období extrémně tuhých mrazů, které trvalo tři neděle a které navíc následovalo po období, kdy bylo relativně teplo. A letošní léto bylo také velmi antikůrovcové. Čili ta gradace Na Ztraceném i v dalších místech Šumavy klesla přirozeně. Což je „klika“ pro lokalitu Na Ztraceném, protože jinak by byla bezpochyby kácena dále.

FOTO: ARCHIV JAKUBA HRUŠKY

Doc. RNDr. Jakub Hruška, CSc.

Pracuje v České geologické službě a přednáší na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy. Profesionálně se zabývá pedologií a biogeochemií lesních a vodních ekosystémů. Od roku 2005 působil v Radě národního parku Šumava jako předseda Vědecké sekce Rady NP, v současnosti je předsedou Stínové vědecké rady národního parku.

Druhým kontroverzním tématem vedle těžby je míra turistické přístupnosti prvních zón. Je skutečně nutná takto rozsáhlá uzávěra centrální části Šumavy, nebo existuje cesta k nějakému kompromisu?

Zaprvé dneska už to není tak, že by byla centrální část Šumavy zcela nepřístupná. Bylo tam otevřeno několik nových stezek, správa tam organizuje vycházky s průvodci. V době – a to je ta důležitá věc – kdy to nevádí tetřevu hlušci. Protože právě on je tím důvodem, proč by značná část toho území měla být relativně nepřístupná. Na Šumavě totiž máme jedinou životaschopnou populaci tetřeva hlušce ve střední Evropě. Opravdu jedinou. A protože víme, že těm ptákům rušení skutečně vadí, je vhodné tam turisty nepouštět. Dovedu si představit částečné zpřístupnění některých v současné době nepřístupných míst třeba v období od srpna do začátku zimy, kdy to tetřevovi tolik nevádí. Muselo by se to ale posuzovat ad hoc, ta místa podle aktuální situace uvolňovat nebo naopak zavírat. Já chápu, že by to kladlo vysoké nároky na management parku, ale myslím si, že pokud by k nějakému zpřístupnění těchto míst mělo dojít, je takovýto přístup naprosto nezbytný. Ta populace si to zaslouží. Kromě toho by bylo nutno udělat nějaká kompenzační opatření, protože německá strana má park zpřístupněný poměrně velkoryse. Jenže počítá s tím, že česká strana je nepřístupná a populace tetřeva se má kam z té přístupné části stáhnout. Pokud by se centrální část Šumavy zpřístupnila identicky z obou stran, tuhle možnost tetřev ztratí. Takže pokud by se česká strana měla trochu víc zpřístupnit, bylo by třeba, aby bavorská strana přístupnost své části adekvátně trochu omezila.

V létě byl předán do mezirezortního připomínkového řízení ministerský návrh zákona o národním parku Šumava. Co si o něm myslíš?

My jsme se jako Stínová vědecká rada dlouhodobě pohybovali okolo přípravy toho zákona, a myslím si, že ten zákon je špatný. Abych řekl jen ty největší vady: Tak za prvé ve své preambuli říká, že ochrana přírody a rozvoj obcí jsou v národním parku postaveny na rovinu. To je v národním parku, který je zřizován – alespoň já se

domnívám – k tomu, aby chránil přírodu, nonsens. Takovéhle zdůraznění rozvoje obcí – což je eufemismus, protože za rozvojem obcí se skrývá zejména penetrace území nějakými developerskými projekty, golfovými hřišti, sjezdovkami, lanovkami – vůči ochraně přírody neexistuje ani pro volnou krajinu, to je prostě bezprecedentní záležitost. Ten zákon má ve svých přílohách návrh zonace, který automaticky počítá s lanovkou na Hraničník. Za další, dělá z národního parku jakýsi park krajský a obecní, protože dává obrovské pravomoci blokovat jakoukoli činnost parku nově zřízené dozorcí radě, která má velká práva vůči řediteli a ve které zasedají zejména samosprávy a kraje. K tomu zákonu existují mraky negativních posudků jak z mezirezortního připomínkového řízení, tak třeba i z Právnické fakulty Univerzity Karlovy, kde se jasně říká, že je špatný a že v této podobě by v žádném případě neměl být schválen.

A potřebuje Šumava svůj vlastní zákon?

Já si myslím, že nepotřebuje. Dneska už sice musí být každý národní park vyhlášen zákonem, ale Šumava je ještě starý park, vyhlášený před platností stočtrnáctky, a tyto parky zákon mít nemusí. Pokud by ten zákon respektoval skutečně to, že území národního parku je určené především k ochraně přírody, tak by asi nebylo špatné ho mít. Ale v současné podobě je ten zákon nepřijatelný.

Ještě jedna věc se v poslední době objevila v médiích, a to přestřelka ohledně zařazení Šumavy do kategorie IUCN. O co tady vlastně běží?

Kategorie IUCN II je národní park, abych tak řekl. Tak, jak ho vnímá mezinárodní mínění. Tedy dostatečně velké území, kde je možnost, aby se uplatnil spontánní vývoj přírody. Kategorie IUCN IV už není národní park, je to jakýsi přírodní park. Tam se s tou lidskou aktivitou počítá a odpovídá to zhruba tomu, co u nás máme v kategorii CHKO. Já se domnívám, že celý problém spočívá v tom, že správa národního parku má na „svém“ území obrovské pravomoci. Má pod sebou státní správu, má pod sebou těžbu dřeva v celém tom území. Kdyby to bylo CHKO, tak některé tyto kompe-

tence přejdou na krajský úřad, dřevo na Lesy České republiky... Takže toto je taková Chytrá horákyňe, kterák ponížit ochranu území a zároveň si v něm zachovat všechny kompetence.

Sami odborníci IUCN ovšem před lety prohlásili, že národní park Šumava, tak jak je dneska vyhlášen, nemá charakter kategorie II.

Ano, v současné době nemá ten charakter, ale pokud bude správa území směřovat k tomu, aby ta procenta bezzásahovosti v nějakém dlouhodobém časovém horizontu dosáhlo, pokud je jasné, že se k pravidlům dané kategorie dlouhodobě a neodvratně blížíme, tak IUCN souhlasí s ponecháním v té kategorii. Jenže my se za současné situace neblížíme. Ale v tom případě, pokud tu diskusi postavíme takhle dramaticky, tak já se skoro kloním k tomu, aby se národní park zmenšil. Ovšem měla by se v něm skutečně striktně uplatňovat ta kategorizace IUCN.

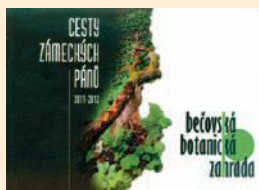
Možná, že vyjmutí současných obydlených oblastí by vyřešilo spoustu sporů.

Máme tady precedent Krkonoš, podle mého špatný, kde se intravilány obcí vyjmuly. To ovšem není řešení, udělat do toho parku díry. Tím pádem budete mít ještě daleko horší tlak z těch děr na okolí, které má být nějakým způsobem adekvátně chráněné. Já bych v tom případě ten park opravdu dramaticky zmenšil, tak na polovinu současné rozlohy. Začínal by za Modravou a tvořil by ho v podstatě jenom pohraniční hřeben.

Má situace v historicky dohledné době nějak řešení?

Řešení se nerýsuje. Mezi účastníky, kteří by ho měli hledat, je dnes opravdu velká nedůvěra. Zájmy mnoha lidí na Šumavě, kteří tu debatu vyhroceně vedou, jsou osobně developerské – chtějí, aby park sloužil jako etiketní nálepka pro jejich ekonomické aktivity. Mám obavy, že to bude únavná zákopová válka, která buď skončí politickou prohrou jedné strany, v tom případě jistě ochrany přírody, která bude naprosto nevybíravě a bez naslouchání jakékoli argumentaci převálcována, a nebo máme před sebou ještě dlouhá desetiletí zraní téhle společnosti k poznání, že národní park se má konstituovat jako místo, kde se chrání příroda, a ne, kde se budují sjezdovky a golfová hřiště.

ČSOP vydal ...

ČSOP Berkut

(zocsopberkut@seznam.cz, 353 392 275)

- **Cesty zámeckých pánů 2011-2012** – brožura shrnující výsledky projektu mapování historické krajiny se zvláštním zřetelem k Bečovské botanické zahradě; s bohatou obrazovou dokumentací.

ČSOP Sylva Lunae

(info@ceskymlesem.cz)

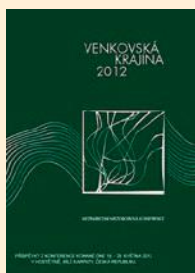
- **Průvodce naučnou stezkou Vodní svět** – leták představující jednu ze zajímavých lokalit zpřístupněných v rámci programu Blíž přírodě.

ČSOP Šumava

(info@csopsumava.cz, 777 864 090)

- **Bohumilická alej a její okolí** – tříjazyčný leták představující jedno z pozoruhodných míst Vimperska

ČSOP Veronica

(veronica@veronica.cz, 542 422 750)

- **Nové standardy pro staré domy: Příručka pro regeneraci rodinných domů ve 21. století (E. Haselsteiner, K. Guschlbauer-Hronek, M. Havel, J. Hollan)** – metodická příručka pro energeticky úsporné regenerace starých domů (ke stažení: http://www.veronica.cz/dokumenty/nove_standardy_pro_stare_domy.pdf)

- **Venkovská krajina 2012** – sborník z konference, která se konala 18.-20. 5. 2012 v Hostětíně (ke stažení v pdf: http://www.veronica.cz/dokumenty/Venkovska%20krajina_SBORNIK_2012.pdf)
- **Chráněná krajinná oblast Český les, Chráněná krajinná oblast Litovelské Pomoraví** – samostatné přílohy časopisu Veronica, představující nejkrásnější výlety po CHKO

ČSOP Zvoneček

(info@cev-zvonecek.cz, 257 762 036)

- **Průvodce naučnou stezkou Zvolská homole, Průvodce naučnou stezkou Medník** – letákové průvodce dvou obnovených naučných stezek.

Severomoravské regionální sdružení ČSOP

(valmez@ochranci.cz, 571 621 602)

- **Sborník odborných referátů z mezinárodního semináře odborné programy a projekty ČSOP a SZOPK** – výběr nejzajímavějších referátů, které zazněly 18.-21. října 2011 na Kohútce.

Regionální sdružení ČSOP Iris

(iris@iris.cz, 582 338 278)

- **Chráněná území Prostějovska (Lubomír a Martin Kinclovi)** – brožura představující všech 47 maloplošných zvláště chráněných území okresu Prostějov.

(v přehledu nejsou zahrnuta periodika, pohlednice, plakáty a další propagační tiskoviny)

Stalo se ...

- **Ústřední výkonná rada ČSOP**, vzniklá po letošním jarním sněmu, ustavila zcela novou komisi – Komisi pro práci se členy. V jejím čele stojí Ivana Pirná a jejím cílem je rozvíjet členskou aktivitu v ČSOP i získávat nové členy, neboť bez silné členské podpory se ČSOP neobejde. Zájemci o práci v komisi z řad ČSOP jsou vítáni. Činnost bývalé Komise pro děti a mládež převzala nově konstituovaná Rada Sdružení mladých ochránců přírody.
- Český svaz ochránců přírody se připojil ke **koalici Stop HF**, která bojuje za zastavení průzkumné a těžební činnosti za účelem získávání břidlicového plynu v České republice. Podpořit tento postoj můžete na www.stophf.cz.
- **Jarní setkání dárců** kampaně Místo pro přírodu proběhlo koncem května za asistence mnoha lučních motýlů na Kamenci u Radnic, setkání dárců Zvíře v nouzi o týden dříve ve stanici Aves u Kladna. Podzimní setkání dárců Místa pro přírodu se uskutečnilo v polovině října na Vlčím hrdle

FOTO: LUCIE MATULOVÁ

- u Bzence. Patnáctka účastníků se podívala za doprovodu místních botaniků, jak se na bývalá pole v nivě Moravy postupně šíří původní luční rostliny, a nádvkem se prošli i po přilehlých bzeneckých písčínách.
- V dubnu a květnu proběhla výtvarná soutěž pro děti mateřských a základních škol **Jsem Blíž přírodě**. Úkolem dětí bylo namalovat přírodu na lokalitách otevřených v rámci programu NET4GAS Blíž přírodě. Z celkového počtu 286 doručených obrázků vybrala porota v kategorii předškolních tříd mateřských škol jako vítěznou kresbu Choryňského mokřadu od Lucie Zámečnickové z Mateřské školy Choryně, v kategorii žáků 1.–3. třídy vyhrál obrázek rybníku Velkého Košíře od Veroniky Kmoškové ze ZŠ Zámecká, Litomyšl, a v kategorii žáků 4.–6. tříd základních škol získal 1. místo obrázek „Jaro na Kudlačeně“ od Dominika Kanioka ze ZŠ TGM Horní Bečva. Ocenění autoři získali kromě diplomu a balíčku dárků i možnost společně se svou

třídu vyjet na celodenní výlet na jinou lokalitu, než malovali, a do záchrané stanice pro volně žijící živočichy. Kromě toho udělila hodnotící komise čestné ocenění za nápad a důvtip, který do svého díla vložily, Veronice Šebestové a Báře Radostové ze ZŠ PORG Ostrava. Podrobné výsledky včetně oceněných prací a také reportáže z uskutečněných výletů najdete na www.blizpriode.cz.

- Během čtvrtého ročníku kampaně **Setkání s přírodou**, který se konal v týdnu od 8. do 17. června, se na výlety a procházky za taji přírody ve svém okolí vydalo s průvodci Českého svazu ochránců přírody téměř tři sta třicet lidí. Navštívili mimo jiné rašeliniště Slavkovského lesa, Semanínskou stezku u České Třebové či louky na Bělé, zachráněné díky kampani Místo pro přírodu, absolvovali mykologickou exkurzi vlašimským zámeckým parkem či v národním parku Podýjí spatřili všechny čtyři druhy užovek, které u nás žijí. Akcí bylo bohužel méně než v předešlých letech.
- Český svaz ochránců přírody vydal několik prohlášení a stanovisek k problematice obnovy vyhořelé části **Bzenecké doubravy** – více viz článek na str. 5.
- Český svaz ochránců přírody se během léta opakovaně zabýval otázkou **národního parku Šumava**. Ministerstvu životního prostředí zaslal 17 zásadních připomínek k návrhu zákona o národním parku Šumava (o něm více v rozhovoru na str. 29). V srpnovém Prohlášení k Šumavě mimo jiné ČSOP připomněl, že diskuse, z níž by vyplynulo, zda naše společnost národní park se vším všudy, co mezinárodní standardy národním parkům určují, chce anebo nechce, doposud nezačala („kulaté stoly“ kolem přípravy zákona o Šumavě nelze pro jejich uzavřenost za takovouto diskusi považovat ani v náznavu), zatímco různé nesystémové kroky na Šumavě nadále pokračují, zdůraznil, že současná Šumava je z jedné strany výsměchem ostatním národním parkům, z druhé strany pro ně může být i nebezpečným příkladem. Následně se Svaz obrátil na IUCN, jehož je členem, s prosbou o větší angažovanost v otázce Šumavy, neboť závěry deset let staré mise mezinárodních odborníků IUCN jsou stále ignorovány.
- Pokračují **rekonstrukce záchraných stanic**, tlačené novou přísnější legislativou. Dokončeny byly rozsáhlé rekonstrukce v Makově a Pavlově, ve Vlašimi otevřeli vedle zbrusu nového léčebného areálu i speciální expozici handicapovaných zvířat pro veřejnost

zvanou paraZOO, rozbíhá se rekonstrukce stanice v Pátku u Poděbrad. Rekonstrukce jsou financovány vesměs z Operačního programu Životní prostředí, nemalou měrou na ně však přispívají i Lesy ČR.

- V rámci programu **Blíž přírodě** bylo představeno veřejnosti osm nových lokalit: mokřadní louka Kolo v Bílých Karpatech s obnovenou studánkou, zážitková stezka údolím Telecího potoka v západních Čechách s obnoveným pramenem Dřevohrýzské kyselky, naučné stezky Housle (viz str. 23) a Mýto v Praze, „dětská

FOTO: JAN MORAVEC

rezervace“ Pančava nedaleko Brna, stará lipová Bohumilická alej v Pošumaví, přístup k vyhlídkové skále Ořešník v Jizerských horách a naučná stezka s pozorovatelnou u Heřmanického rybníka v Ostravě. Za společné aktivity s ČSOP, díky nimž bylo zpřístupněno veřejnosti již přes pět desítek zajímavých přírodních lokalit, se dostala společnost NET4GAS do finále prestižní ceny za filantropii **VIA BONA** v kategorii „Cena pro velkou firmu za strategické dárcovství“.

- Začátkem října proběhl **Land Stewardship Week** („Týden správcovství pozemků“) – celoevropská akce, jejímž cílem bylo upozornit veřejnost na činnost dobrovolných sdružení pečujících o cenné přírodní lokality. Několika akcemi se k této kampani připojil i Český svaz ochránců přírody. Oficiální stránky kampaně: www.landlifeweek.eu.
- **Odborný kurz** pro získání osvědčení o odborné způsobilosti osoby odpovědné za péči o handicapovaná zvířata ve smyslu vyhlášky o ochraně handicapovaných zvířat při chovu se uskutečnil pro lidi z Národní sítě záchraných stanic i další zájemce v polovině října. Kurs úspěšně absolvovalo 10 účastníků.
- O změnách v ČSOP na poli **práce s dětmi a mládeží**, se můžete dočíst podrobně v úvodníku Jiřího Kučery či na www.mopici.cz. Díky tomu i tradiční soutěž **Zlatý list** vstupuje do nové etapy s novým logem, upravenými propozicemi a zbrusu novým webem www.zlatylist.cz. Místní i regionální kola 41. ročníku se rozběhnou na jaře.

Setkání ČSOP v údolí Moravice

V páteční odpoledne hned po odjezdu studentů domů na víkend se areál Střední školy Vítkov – Podhradí začal postupně zaplňovat jinými obyvateli, a to nejrůznějšího věku. Mnozí se vítali jak staří dobří známí. O víkendu 7.–9. září se v Podhradí konalo již XI. Setkání členů a přátel ČSOP.

FOTO: JAN MORAVEC

TEXT STANISLAVA BARTOŠOVÁ

putovat po vodních dílech na Moravici. Na večer byl připraven country bál – hrála skupina Smečka a o výuku country tanců se postarala taneční skupina SMILEY PLUS. A kdo se necítil unaven, mohl posedět – stejně jako předešlý den – třeba až do rána u ohně s kytarou.

Aby ani dětští účastníci nepřišli zkrátka, mohli se po celou dobu Setkání paralelně s dospěláckými aktivitami účastnit jednotlivých etap hry „Cesta prospektora“, jejíž součástí byla i sobotní noční stezka odvahy na nedaleké hradní zřícenině.

V neděli dopoledne mohl každý ještě jednou putovat za vodou – na exkurzi do úpravny pitné vody v Podhradí. Komu již bylo vody moc, na toho čeka-

FOTO: PATRIK SLÁMA

la zřícenina hradu Vikštejn i s historickým výkladem. A pak už se všichni postupně rozjeli do svých domovů.

V rámci Setkání proběhla i spousta dalšího – ať už různá jednání odborného či organizačního rázu, nebo zcela neformální. Ale to hlavní je příjemné setkání s lidmi, se kterými máme mnoho společného. ☺

Autorka je pracovnící Kanceláře ČSOP.

Pro místo setkání byla tentokrát vybrána Vítkovská pahorkatina v Nížkém Jeseníku a role hostitele se ujala ZO ČSOP Odry v čele s Luděkem Kostelníkem. Setkání bylo nazváno „Putování za vodou“ a téma vody se – tu více tu méně – (spolu s tématy geologickými) prolínalo celým programem.

Kdo přijel včas, mohl se hned v pátek odpoledne zúčastnit několika zajímavých přednášek – o drahých kovech (nejen) Jeseníků, o udržitelném cestovním ruchu v Nížkém Jeseníku, o rizicích průzkumu a těžby břidličných plynů, páteční přednáškový blok uzavřelo povídání o kartografii pod názvem „Mapy ... nejen o vodě“. Po večeri pokračoval program přímo v jídelně slavnostním zahájením, které uvedly fanfáry, po přivítání účastníků se před diváky roztančily žákyně LŠU z Vítkova a své šermířské umění předvedli členové Společnosti historického šermu ARCUS.

Sobotní program byl věnován exkurzím – a bylo opravdu těžké vybrat si z lákavé nabídky, zda se vydat do jinak nepřístupného Vojenského prostoru Libavá, zvolit tematickou exkurzi Břidlice – surovina Nížkého Jeseníku a nebo, v souladu s tématem Setkání,

FOTO: JAN MORAVEC

Bez vás to může být tak

S vámi to bude tak

Síla ČSOP, jeho schopnost prosazovat na celostátní úrovni zájmy ochrany přírody, závisí především na jeho členské základně.

Nabízejte proto členství v ČSOP svým známým a přátelům či lidem, kteří s vámi při ochraně přírody spolupracují. Nejste-li sami dosud členem ČSOP, přidejte se k nám. Ať již v nějaké ze stovek základních organizací, nebo jako individuální člen.

www.csop.cz

Český svaz ochránců přírody

Michelská 5, Praha 4, tel.: 222 516 115

*Jsme největším firemním
dárcem v oblasti ochrany
přírody v České republice.*

Blíž přírodě

www.net4gas.cz

Pojďte s námi na výlet!

- Navštivte přírodně cenné lokality po celé České republice.
- Vydejte se s námi pěšky, na kole či s kočárky na naučné stezky.
- Sledujte rostliny a živočichy z vyhlídek a pozorovaten.
- Objevte s námi orchidejové louky, pralesy a památné stromy.
- Podívejte se do nitra obnovených rašelinišť a mokřadních luk.

Vyberte si výlet na www.blizprirode.cz
a vyrazte s NET4GAS a ČSOP do přírody!